

בחינת התאמת תוכניות יער מפורטות של קק"ל, להגדרות IUCN לשטחים מוגנים בינלאומיים

יהל פורת

אייר תשע"ב – מאי 2012

בחינת התאמת תוכניות יער מפורטות של קק"ל, להגדרות IUCN **לשטחים מוגנים בינלאומיים**

כתיבה ועריכה: אדריכל נוף ואקולוג יהל פורת.

הנחיה: יואב שגיא ופנחס כהנא.

צילום תמונת שער: יהל פורת (יער פארק אלוני תבור, הנחשב כיער נטע אדם מוצע בתוכנית פארק רמות מנשה, באזור עין סנונית ברמות מנשה, 2012).

תודות: ענת אברהם, נינה עמיר, נירה צדוק, אסנת שלום, חנוך צורף ומשרדי המתכננים שתוכניותיהם נבדקו במסגרת העבודה.

העבודה מומנה מתקציב מחקרי מפ"ק קק"ל.

תוכן העניינים

3.	תוכן העניינים	3.
4.	א. תקציר	4.
6.	ב. רקע לשלב ב' של העבודה	6.
6.	ב.1. מטרות	6.
6.	ב.2. הגדרות ועקרונות של שטחים מוגנים ע"פ ה-IUCN, לאורם נבחנו תוכניות היער	6.
8.	ב.3. מערך הקטגוריות של ה-IUCN לשטחים מוגנים	8.
9.	ב.4. כלל ה"שבעים וחמישה אחוז" בהגדרת שטח כמוגן	9.
9.	ב.5. הגדרות ועקרונות של שטחי יער מוגנים ע"פ ה-IUCN, לאורם נבחנו תוכניות היער	9.
12.	ב.7. סכימת תהליך איתור והגדרת שטח יער מוגן, כחלק משטח מוגן	12.
13.	ב.8. הגדרת שטחים מוגנים ע"פ גישת המערכות האקולוגיות	13.
14.	ג. שיטות העבודה	14.
14.	ג.1. טבלת סקירת מהות התוכנית ואופי השטח הקיים והמתוכנן	14.
14.	ג.2. טבלת חקירת התוכנית המוצעת לשטח ומידת התאמתה כבסיס לשטח מוגן	14.
15.	ג.3. מקרא לטבלת החקירה	15.
16.	ד. גוף העבודה	16.
16.	ד.1. תוכנית יער שיטים יהל	16.
16.	ד.1.1. תוכנית היער, מצב מוצע	16.
17.	ד.2.1. מהות התוכנית ואופי השטח הקיים והמתוכנן	17.
19.	ד.3.1. חקירת התוכנית המוצעת לשטח ומידת התאמתה כבסיס לשטח מוגן	19.
22.	ד.4.1. סיכום והדגשת ממצאי חקירת התוכנית	22.
24.	ד.2. תוכנית פארק מערות עדולם	24.
24.	ד.2.1. תוכנית הפארק, מצב מוצע	24.
25.	ד.2.2. מהות התוכנית ואופי השטח הקיים והמתוכנן	25.
28.	ד.3.2. חקירת התוכנית המוצעת לשטח ומידת התאמתה כבסיס לשטח מוגן	28.
31.	ד.4.2. סיכום והדגשת ממצאי חקירת התוכנית	31.
33.	ד.3. תוכנית פארק רמות מנשה	33.
33.	ד.3.1. תוכנית הפארק, מצב מוצע	33.
34.	ד.3.2. מהות התוכנית ואופי השטח הקיים והמתוכנן	34.
37.	ד.4.3. חקירת התוכנית המוצעת לשטח ומידת התאמתה כבסיס לשטח מוגן	37.
40.	ד.4.3. סיכום והדגשת ממצאי חקירת התוכנית	40.
42.	ה. דיון בממצאי תהליך החקירה	42.
42.	ה.1. שלב א': הצורך בהגדרת השטח כמוגן	42.
	ה.2. שלב ב': מידת ההתאמה הבסיסית של השטח והתוכנית המוצעת לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN	42.
	ה.3. שלב ג': מידת ההתאמה המשנית של השטח והתוכנית המוצעת לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN	42.
45.		45.
45.	ה.4. שלב ד': קביעת קטגוריית השטח המוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN	45.
	ה.5. שלב ה': מידת התאמת שטחי הצומח בתוכנית היער המפורטת לשמש כשטח יער מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN	45.
46.	IUCN	46.
47.	ו. מסקנות	47.
48.	ז. המלצות להמשך	48.
49.	ח. נספחים	49.
49.	ח.1. נספח א': דוגמה לשטח יער מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN	49.
50.	ח.2. נספח ב': דוגמה לשטח יער שלא הוכר מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN	50.

מכון דש"א יזם מחקר שמטרתו הינה בחינת מאפייני ההגנה הקיימים על השטחים הפתוחים בישראל, מתוקף תכניות סטטוטוריות וחוקים רלוונטיים נוספים, ומידת התאמתם לקטגוריות בינלאומיות המסווגות שטחים פתוחים מוגנים, כבסיס לשיפור מידת ההגנה המוקנית לשטחים אלו, ולהכרה בינלאומית בשטחים מוגנים. הגוף המוביל להגדרות אלה הוא WCPA (World Commission For Protected Area) – הוועדה העולמית לשטחים מוגנים של ה-IUCN - הארגון הבינלאומי לשמירת טבע ומשאבי טבע. השלב הראשון של המחקר התמקד בבדיקת ההתאמה של הגדרות תכנוניות במדגם תוכניות מתאר ברמות שונות להגדרות ה-IUCN לשטחים מוגנים (בן דוד פרג, 2011). התכניות סווגו ע"פ פוטנציאל ההתאמה שלהן לקטגוריות ה-IUCN ולתכניות שנמצאו בעלות פוטנציאל פורטו עיקרי הנושאים הדרושים להשלמת ההתאמה. הדו"ח המסכם של השלב הראשון קבע שבהמשך המחקר יש לבחון את המטרות והמאפיינים הפיסיים והניהוליים-ממשקיים של שטחים ספציפיים, כפי שמופיעים בתוכניות המפורטות שלהן, על מנת לקבוע האם ניתן לשייכם, ולאיזה מהקטגוריות השונות של ה-IUCN. קק"ל מנהלת שטחים פתוחים נרחבים בעלי ערכיות אקולוגית גבוהה בפריסה ארצית, וישנה חשיבות רבה לשיפור מידת ההגנה על שטחים אלו ועל המגוון הביולוגי האופייני להם ולמתן הכרה לשטחים מתאימים. לפיכך, שלב זה של העבודה התמקד בבחינה מפורטת של התאמת שלוש תוכניות יער מפורטות להגדרות ה-IUCN לשטחים מוגנים.

לצורך התאמת השטחים לשטח כמגוון קובעות הגדרות IUCN כי יש להגדיר את השמירה על המגוון הביולוגי בשטחים אלה כמטרה ראשית, לתת לשטח מעמד הגנה סטטוטורית ולהבטיח קיום גוף המנהל את השטח המוגן. המחקר מצא שחלק מהשטחים להם הוכנה תוכנית יער מפורטת ע"י קק"ל, הינם בעלי תכונות ותפקוד אקולוגי, המקנה צידוק גבוה לניהולם כשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN. בנוסף, נמצא שחלק מתוכניות היער המפורטות שהוכנו לשטחי קק"ל הינן בעלות מידת התאמה בסיסית גבוהה לשמש כשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN. נראה שניתן לענות על דרישות אלה באמצעות תוכנית יער מפורטת (הגדרת שטח גיאוגרפי, מטרות ותוקף) בעלת מעמד סטטוטורי ותכנית ממשק אקולוגי המעניקות קדימות לשמירה על המגוון הביולוגי והגדרת הקק"ל כגוף המנהל את השטח. לתהליך זה, רמת ישימות גבוהה. חלק אחר מתוכניות היער המפורטות שנבדקו, נמצא כבעל רמת התאמה בסיסית נמוכה, כלומר תוכניות אלו אינן מתאימות כמות שהן כבסיס להכרה בשטח כמגוון ע"פ הגדרות ה-IUCN. במידה ויהיה צידוק/צורך גבוה לקדם שטח שלו הוכנה תוכנית יער מפורטת שכזו, למעמד של שטח מוגן, נדרש לגבש תוכנית שתהווה שינוי משמעותי לתוכנית היער המפורטת. לתהליך זה, רמת ישימות נמוכה יותר, אך הוא אפשרי בהחלט ותלוי החלטה של קק"ל. נמצא שחלק מתוכניות היער המפורטות של קק"ל, עשויות להוות תשתית מתאימה למגוון קטגוריות הגנה שונות של שטחים מוגנים ע"פ הגדרות IUCN, כולל אזורים המיועדים לשימור בתי גידול ומינים ייחודיים. משתמע מכך, שעל מנת לממש את מלוא פוטנציאל הגדרת השטחים המוגנים שבניהול קק"ל, על קק"ל להגדיר בשטחים אלה את שימור המגוון הביולוגי כמטרה ראשית לכל שטחי היער שאינם מוגדרים בראש ובראשונה למטרות אחרות (נופש ותיירות, אזורי חיץ מאש לדוגמה). בנוסף, על קק"ל לפתח ידע אקולוגי בנושאי שימור המגוון הביולוגי שיאפשר כתיבה ויישום של תוכניות ממשק אקולוגי, כחלק מהממשק היעירני החדש שמפותח בה ימים אלו. כמו כן, נמצא שחלק משטחי הצומח המנוהלים ע"י קק"ל ונכללים בתוכניות יער מפורטות עשויים לאחר ההתאמות הנ"ל להתאים להגדרות IUCN לשטחי יער מוגנים (Forest Protected Area).

לאור תוצאות אלו, מומלץ לקדם מחקר הבודק את תכונותיהם ותפקודם האקולוגי מרחבי של שטחי קק"ל בפריסה ארצית (שטחים שהוכנה להם תוכנית יער מפורטת וגם כאלו שעדיין לא), על מנת לדרג את סדר העדיפויות בקידום התאמתם לשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN. מומלץ לקדם תחילה את הגנתם של שטחים להם מעמד שימורי גבוה בתמ"א 22, אשר קיימים בהם ערכי טבע ייחודיים ובעלי תפקוד מרחבי חשוב בשמירת טבע (חוליה במסדרון אקולוגי ארצי, אבן קפיצה בין שמורות טבע, ליבה שמורה, אזור חיץ סביב לשמורות טבע וכו'). מומלץ לקדם תחילה תוכניות לשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN, עבור שטחים שנמצאו בעלי צידוק גבוה לכך ושקיימות עבורן תוכניות מפורטות בעלות מידת התאמה בסיסית גבוהה לשמש כשטח מוגן. במידה וישנם שטחים בעלי צידוק גבוה שעדיין לא הוכנה להם תוכנית יער מפורטת,

מומלץ לשקול קידום תוכנית יער מפורטת שמכוונת מלכתחילה להגדרה עתידית של השטח כמוגן. כלומר, תכונות השטח הנכלל בתוכנית, מטרות התוכנית, התוקף, המנהל שיוגדר בה ותוכנית הממשק האקולוגי יהיו מוכוונים, מעבר למטרות יער וממשק יערני בהתאם לרוח קק"ל החדשה, גם להגדרות ה-IUCN. מומלץ שקטגוריית ההגנה על השטח תקבע ע"פ התכונות והתפקוד האקולוגי-מרחבי של השטח, ומכאן יגזרו גם מטרות היער.

הגדרת שטחי יער כמוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN, תתרום רבות לשמירת המגוון הביולוגי בארץ. מומלץ לקדם כמה שיותר שטחי קק"ל כמוגנים, גם שטחי יער קטנים, אשר יתכן ובזכות עצמם לא יוכרו כמוגנים, אך יחד עם שמורות טבע סמוכות להן עשויים להיות מוכרים כשטח גדול יותר ומוגן. מומלץ לשלב את רט"ג באיתור המרחבי של שטחים מוגנים ובתהליך התכנון והגדרת השטח.

ב. רקע לשלב ב' של העבודה

ב.1. מטרות

בשלב הראשון של העבודה נבחר מדגם של תוכניות מתאר ברמות שונות ואותרו בהן ההגדרות התכנוניות אשר עשויות להתאים להגדרת ה-IUCN לשטחים מוגנים. לאחר מכן, סווגו ההגדרות התכנוניות הרלוונטיות ע"פ מידת ההתאמה (תואמת, מידת התאמה גבוהה, בינונית, נמוכה, אינה תואמת לחלוטין) שלהן להגדרת ה-IUCN, ובנוסף צוינו קטגוריות ה-IUCN העשויות להתאים להגדרות התכנוניות. כמו כן, פורטו עיקרי הנושאים התכנוניים הדרושים להשלמת ההתאמה. שלב א' של העבודה לא מצא סוגי יער בעלי התאמה מלאה להגדרת ה-IUCN. יחד עם זאת, נמצא שלהגדרתו של "יער טבעי לשימור" (בתמ"א 22) יש פוטנציאל התאמה גבוה לקטגוריה II של ה-IUCN (National Park) או לקטגוריה III (Natural Monument or Feature). שאר סוגי היער נמצאו כבעלי רמת התאמה בינונית ומטה.

הדו"ח המסכם של שלב א' מציין שבחינת התאמה להגדרות ה-IUCN אינה יכולה להיעשות רק ע"פ הגדרה תכנונית כללית. הדו"ח קובע שיש לבחון גם את המטרות והמאפיינים הפיסיים והניהוליים-ממשקיים של שטח ספציפי, כפי שמופיעים בתוכנית המפורטת שלו, על מנת לקבוע האם ניתן להגדירו כמוגן, ולאיזה מהקטגוריות השונות של ה-IUCN ניתן לשייך אותו. לפיכך, נקבע ששלב ב' של העבודה יתמקד בבחינה מפורטת של מידת התאמתן של מספר תוכניות יער מפורטות להגדרות ה-IUCN לשטחים מוגנים. בנוסף, תבחן מידת התאמתן לקטגוריות השונות בכלל ההיבטים הנדרשים, ויוגדרו עקרונות ההשלמות הנדרשות לצורך הכשרתן לקבלת מעמד של שטחים מוגנים והכללתם במסגרת ה-WDPA : המאגר העולמי של שטחים מוגנים, שמנוהל ע"י ה-WCMC עבור ה-IUCN ו-UNEP.

ב.2. הגדרות ועקרונות של שטחים מוגנים ע"פ ה-IUCN, לאורם נבחנו תוכניות היער

הגדרת "שטח מוגן" ע"פ ה-IUCN : "שטח גיאוגרפי מוגדר בברור, המוכר, מיועד ומנוהל, על ידי החוק או אמצעים יעילים אחרים, כדי להשיג שימור ארוך טווח של הטבע עם שירותי מערכות אקולוגיות וערכים תרבותיים נלווים" (Dudley et al., 2008, Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, WCPA, IUCN).

ה-IUCN מוסיף ומפרש הגדרה זאת :

מוגדר בברור : גבולות ברורים מרחבית מוסכמים ומסומנים בשטח עצמו (ע"י גבולות ג"ג ברורים כנהר, או פעולות ניהול : גדר או סימון כלשהו).

מוכר : מוכר בדרך כלשהי ע"י הממשל, קבוצת אנשים החיה באזור ו ה-IUCN.

מיועד : התחייבות מסוימת לשימור טבע ארוך טווח דרך : הסכמים בינ"ל, חוקים ארציים-מקומיים וכו'.

מנוהל : צעדים אקטיביים המיועדים לשימור הטבע והערכים הנלווים אשר לשמם הוכרז השטח, כולל החלטה להשארת המצב הקיים ללא התערבות במידה וזה נמצא כממשק הנכון ביותר.

חוק ואמצעים אחרים : חוק אזורי, אמנות בינ"ל או חוקים מסורתיים ומדיניות של גופים לא ממשלתיים מאורגנים.

להשיג : דרישה ליעילות/הצלחה מוכחות מסוימת בהשגת המטרות.

ארוך טווח : תמידי.

שימור : שימור מקומי של מערכות אקולוגיות ובתי גידול טבעיים וחצי טבעיים ואוכלוסיות חיוניות של מינים בסביבתם הטבעי (כולל מינים מבויתים הנמצאים בסביבה המקורית בה פותחו).

טבע : מגוון ביולוגי ברמות : גנטית, מינים, מערכות אקולוגיות, לעיתים בתוספת מגוון גאולוגי-גאוגרפי וערכים טבעיים רחבים יותר.

שרותי מערכות אקולוגיים נלווים: שרותי אספקה, תמיכה, וויסות ותרבותיים נלווים שאינם פוגעים בשמירת המגוון הביולוגי.

פרוש זה מדגיש כי הגדרות ה-IUCN לשטחים מוגנים, בניגוד להגדרות של גופים אחרים, בוחנות קודם כל את יכולתו ארוכת הטווח של השטח לתמוך במגוון הביולוגי המאפיין אותו.

בנוסף, מגדיר ה-IUCN, שכל השטחים המוגנים צריכים לכוון ליעדים הבאים:

- שימור ההרכב, המבנה, התפקוד והאבולוציה של המגוון הביולוגי הפוטנציאלי.
- תרומה לאסטרטגיות שימור אזוריות ע"י כך שהשטחים ישמשו כרכיב "שימורי" מרחבי כלשהו (ליבה, חיץ, מסדרון או אבני קפיצה).
- שימור מגוון נופים ובתי גידול והמינים והמערכות האופייניים להם.
- משמרים שטח גדול דיו (או עם פוטנציאל הרחבה) בכדי להבטיח את האמינות של מטרות השימור ארוך הטווח.
- שימור תמידי של הערכים לשמם הוגדר השטח.
- תפעול תחת הדרכת תוכנית ממשק, ניטור והערכה התומכת ממשק אדפטיבי.
- לתפעול מנהלי הוגן וברור.

הגדרות אלו מדגישות כי שטחים מוגנים צריכים להשתלב במערכת מרחבית של שטחים פתוחים מוגנים, כשבעדיפות גבוהה, מטרתו של כל שטח תקבע ע"י תפקודו המרחבי במערכת זאת. בנוסף, למען יכולתו של השטח לתמוך באופן ארוך טווח במגוון הביולוגי האופייני לו, יש צורך להגדיר באופן ברור את צורת המנהל (Governance) המאפיינת אותו, לקבוע תוכנית ממשק אקולוגית אדפטיבית ולהגדיר את תוקף ההגנה כתמידי.

ה-IUCN קובע עוד, שבמידת האפשר, שטחים מוגנים יכוונו ל:

- שימור תכונות נוף, גיאולוגיה וגיאומורפולוגיה משמעותיות.
- אספקת שירותי מערכת מוסתים כולל התמודדות עם שינוי אקלים גלובליים.
- שימור אזורי טבע ונוף המשמרים ערכי תרבות, רוח ומדע.
- אספקת אפשרויות לנופש ומחקר מדעי.
- שימוש בממשק אדפטיבי המאפשר שיפור שיטות הממשק והמנהל עם הזמן (נדרשת תוכנית ממשק אקולוגי לשטח).
- עידוד הזדמנויות חינוכיות.
- עידוד תמיכה ציבורית בשימור.

בהסתמך על כל אלו, קובע ה-IUCN את עקרונותיהם של השטחים הפתוחים המוגנים:

- **שטחים מוגנים יוכרו ע"י ה-IUCN רק במידה ומטרתם הראשונה היא שמירת טבע. עשויות להיות מטרות נוספות אבל במידה ויש קונפליקט, שמירת טבע תהיה בעדיפות ראשונה.**
- **השטח יוגדר ע"פ מטרותיו העיקריות.**
- **שטחים מוגנים יכוונו לשימור או אפילו לשיפור מידת ה"טבעיות" של השטח המוגן.**
- **שטחים מוגנים ימנעו ניצול וממשק של השטח הנוגד את מטרת הגדרת השטח.**

- מגוון רחב של ממשקי ניהול (הגדרת קטגוריית השטח) הינו דבר מומלץ.
- ההכרה בשטח כמוגן תשתנה, במידה ויוכח כי מטרות הממשק הנהוג אינן תואמות את אלו המוגדרות (כלומר, הממשק המתקיים פוגע במגוון הביולוגי). בכל מקרה, ההכרה בשטח כמוגן, אינה מחייבת את בהכרח את הצלחת הממשק (כלומר, ממשק המכוון לשמירת מגוון ביולוגי עלול להיכשל מסיבות שונות, אך אין הדבר אומר שהכרת השטח כמוגן תפסל, כל עוד מונהג ממשק אדפטיבי).
- הגדרת שטח כמוגן אסור שתשמש על מנת לגרש אנשים מאדמתם.

העקרונות המודגשים למעלה בשחור שימשו בעבודה זאת כמדד ראשי לבחינת יכולתו של שטח לשמש כשטח מוגן, ע"פ הגדרות ה-IUCN.

ב.3. מערך הקטגוריות של ה-IUCN לשטחים מוגנים

- **Strict Nature Reserve - Ia - שמורת טבע מוקפדת** (בארץ מקביל לשטחים סגורים בשמורות טבע) – אזורים מוגנים בקפדנות, שמטרתם להגן על המגוון הביולוגי, ובמידה וישנם אלמנטים גיאולוגיים / גיאומורפולוגיים, בהם ביקורים, שימושים והשפעות האדם מבוקרים ומוגבלים באופן מוקפד, על מנת להבטיח הגנה על הערכים המוגנים. אזורים מוגנים כאלו יכולים לשרת כאזורי התייחסות החיוניים למחקר מדעי ולניטור.

מטרה ראשית: לשמר אזורית, ארצית או עולמית מערכות אקולוגיות, מינים ו/או רכיבי מגוון גיאוגרפי יוצאי דופן. רכיבים אלו, כולם תוצרי תהליכים טבעיים בעיקרם או בלבד, ויסבלו מהידרדרות חמורה או הרס מוחלט כתוצאה מהשפעת אדם קלה.

- **Wilderness Area - Ib – ארץ בראשית** – בדרך כלל אזורים גדולים, שלא נעשה בהם כל שינוי, או רק שינוי קל בלבד, ששמרו על מאפייניהם המקוריים, ושאינם מושפעים מישווי אדם קבועים או משמעותיים, אשר מוגנים ומנוהלים כך כדי לשמור את מצבם הטבעי.

מטרה ראשית: הגנה על השלמות האקולוגית ארוכת הטווח של אזורים טבעיים לא מופרעים ע"י פעילות אנושית משמעותית ותשתיות מודרניות. דגש על שימור כוחות ותהליכים טבעיים למען הדורות הבאים.

- **National Park - II - גן לאומי** (ובארץ בעיקר מקביל להגדרת "שמורת טבע") – אזורים גדולים טבעיים, או כמעט טבעיים, המובדלים כדי להגן על טווח גדול של תהליכים אקולוגיים, יחד עם מכלול המינים והמערכות האקולוגיות המאפיינים את האזור, אשר גם מספקים תרומה לסביבה ולחברה התואמת הזדמנויות רוחניות, מדעיות, חינוכיות, נופש וביקור.

מטרה ראשית: להגן על מגוון ביולוגי טבעי ביחד עם ההרכב האקולוגי האופייני, שרותי תמיכה סביבתיים ועידוד חינוך ונופש בחיק הטבע.

- **Natural Monument or Feature - III - נקודת ציון או אפיון טבעית** – אזור מובדל להגנה על נקודת ציון טבעית מסוימת, שיכולה להיות צורת קרקע, מערה תת-ימית, אתר גיאולוגי כמו מערה, או אפילו אתר חי כמו חורשה/

בוסתן עתיק. אלו בדרך כלל אזורים מוגנים קטנים למדי, ובעלי ערך גבוה למבקרים.

מטרה ראשית: להגן על רכיבים טבעיים יוצאי דופן והמגוון הביולוגי ובתי הגידול הקשורים אליהם.

• **Habitat/Species Management Area - IV - אזורי ניהול בתי גידול / מינים** - מטרתם של אזורים אלו להגן על

מינים מסוימים או בתי גידול, וניהול משקף את סדר העדיפות הזה. אזורים רבים מקטגוריה זו דורשים התערבות פעילה וסדירה כדי לענות על הדרישות של מינים מסוימים, או לתחזק בתי גידול, אבל זו לא דרישה של הקטגוריה.

מטרה ראשית: לתחזק, לשמר ולשקם מינים ובתי גידול.

• **Protected Landscape/ Seascape V - נוף/ נוף ים מוגן** – אזור מוגן, בו האינטרקציה בין הטבע לאדם יצרה

במהלך הזמן אזור בעל אופי מובדל, עם ערך אקולוגי, ביולוגי, תרבותי ומדעי משמעותי, וששמירת השלמות של אינטראקציה הזו, חיונית להגנה ולקיום האזור, ולקשר שלו לשמירת טבע ונוף ולערכים אחרים.

מטרה ראשית: להגן ולתמוך נופים/נופי ים חשובים יחד עם שימור טבע וערכים נוספים שנוצרו ע"י אינטראקציה עם האדם דרך שיטות ניהול מסורתיות.

• **Protected Area with Sustainable Use of Natural Resources - VI - אזורים מוגנים עם שימוש בר קיימא**

במשאבים טבעיים – אזורים מוגנים, המשמרים מערכות אקולוגיות ובתי גידול, יחד עם הערכים התרבותיים הקשורים בהם, ועם מערכות מסורתיות לניהול משאבי הטבע. הם בדרך כלל אזורים גדולים, בהם רוב השטח במצב טבעי, בו חלק קטן של ניהול בר קיימא של משאבי טבע, ורמה נמוכה של שימוש לא תעשייתי במשאבי הטבע, המותאם לשמירת טבע, היא אחת מהמטרות העיקריות של האזור.

מטרה ראשית: להגן על מערכות אקולוגיות טבעיות תוך כדי שימוש מקיים במשאבי טבע, כאשר שימור וניצול מקיים נתרמים האחד מהשני באופן הדדי.

ב.4. כלל ה"שבעים וחמישה אחוז" בהגדרת שטח כמוגן

כלל ראשי מנחה לשם הגדרת שטח כמוגן, הינו: על מנת שהשטח יוכרז כמוגן, המטרה הראשית של כלל השטח (ע"פ הגדרות המטרות הראשיות של הקטגוריות השונות, ראה הסעיף הקודם) צריכה לתאם את מטרותיהם/ייעודיהם של לפחות 75% מהשטח. כלל זה מאפשר תשתית ראויה, הולמת ואמינה למימוש מטרותו הראשונה של כל שטח מוגן: שמירת המגוון הביולוגי האופייני לו.

ב.5. הגדרות ועקרונות של שטחי יער מוגנים ע"פ ה-IUCN, לאורם נבחנו תוכניות היער

מאחר ששטחים מוגנים מתבססים על מערכות אקולוגיות שונות ומגוונות, וחלקם מכילים היקף כזה או אחר של יער, יש חשיבות להגדיר "יער" כרכיב נפרד, לא רק לצורך הגנה וניהול, אלא גם לשם הערכת משאבים ודיווח סטטיסטי. לכן, לאחר ששטח פתוח מסוים הוגדר כשטח מוגן ושויך לקטגוריית הגנה מסוימת של ה-IUCN (ראה הסעיף הקודם), ובמידה והוא

מכיל שטחי יער כלשהם, ניתן לבדוק האם שטחים אלו תואמים את הגדרת ה- IUCN לשטחי יער מוגנים **Forest Protected Area** : Guidance on the use of the) Dudley N. and Phillips A, 2006, Forests and Protected Areas
 IUCN protected areas management categories, WCPA, IUCN. במידה ושטח היער מתאים להגדרות ה-IUCN לשטח יער מוגן, ניתן לרשום אותו כשטח יער מוגן ספציפי, בתוך שטח מוגן כללי מקטגוריה כזאת או אחרת. חישוב שטח היער המוגן יעשה בצורה מדויקת לצורך רישום, דיווח ומעקב.

הגדרת "שטח יער מוגן" על פי הגדרות ה-IUCN : "חלק כלשהו משטח מוגן הכולל שטח כלשהו של יער התואם את התכונות שהוגדרו לשטחי יער מוגנים. חלק זה יכול להוות את כלל השטח המוגן, או חלק ממנו".

תכונות שטחי יער מוגנים על פי הגדרות ה-IUCN (מבוסס על הגדרות היער של ה- UNECE /FAO): "שטח עם כיסוי צמרות עצי (עצים בעלי פוטנציאל גובה של חמישה מטר ומעלה) של יותר מ 10%, ושטח גדול יותר מחמישה דונם. ההגדרה כוללת מגוון תצורות יער (סגור ופתוח, חד שכבתי או רב שכבתי). עומדי יער טבעיים ונטועים צעירים בעלי פוטנציאל כנ"ל, שלא הגיעו עדיין לגובה ולכיסוי הנ"ל, כמו גם כל שטח יער שעבר הפרעה כלשהי ולא נמצא במצבו הטבעי, יוגדרו גם כן כשטחי יער (במידה והם בעלי פוטנציאל כנ"ל). בנוסף, שטחים עם כיסוי צמרות עצי (גובה נמוך מחמישה מטר) של חמישה עד עשרה אחוז, או כיסוי של יותר מעשרה אחוז של עצים נמוכים מחמישה מטר, שיחים ובני שיח, יוגדרו גם כן כיער. בהגדרת יער נכללים סוגים רבים של תצורות צומח עציות נטועות וטבעיות (יער בצידי דרכים, שוברי רוח, יערות נטועים, אזורי חיץ מאש וכו'). שטחים המשמשים לחקלאות בעיקרם לא יוגדרו כיער".

שטחי יער שלא יוגדרו באופן אוטומטי כשטח יער מוגן ע"פ הגדרות ה- IUCN

- יערות שמנוהלים לשימור משאבים שאינם המגוון הביולוגי (יערות שמנוהלים לטיהור והחדרת מים, מניעת סחף קרקע, אזורי חיץ מאש, שוברי רוח וכו').
- יערות שמנוהלים בעיקר כמשאב קהילתי (יערות שמנוהלים להפקת מוצרי יער שאינם עץ, עץ להסקה, למטרות נופש או דת).
- יערות שמנוהלים למטרות אסטרטגיות (אספקת עץ בזמן משבר וכו').
- יערות ללא מטרות ניהול מוגדרות, כך ששימור המגוון הביולוגי אינו בראש סדר העדיפויות.
- יערות שנשמרו ב"טעות" (יערות משאר כלואים בין דרכים, יערות המשמשים למטרות צבאיות ובטחון).

ב.6. הגדרת שטחי יער מוגנים ע"פ תפקודם האקולוגי המרחבי

יערות אשר משמשים כרכיב המשפר את הקישוריות האקולוגית המרחבית, עשויים להיות מוגדרים כשטחים מוגנים בפני עצמם, במקרים מסוימים. דוגמה לכך ניתן לראות בטבלה הבאה:

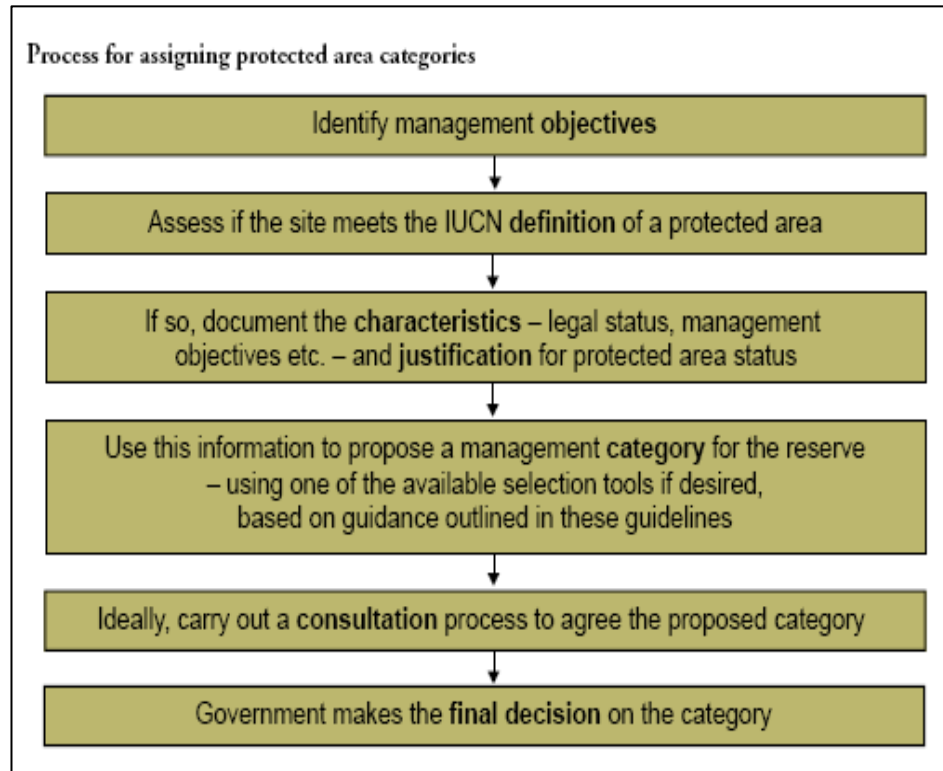
Element	Description	Examples
Biological corridor	Area of suitable habitat, or habitat undergoing restoration, linking two or more protected areas (or linking important habitat that is not protected) to allow interchange of species, migration, gene exchange etc.	Protected areas - Designation of a forest linking two existing protected forests as a fully protected area with an IUCN category Not protected areas - Areas of forest certified for good management between forest protected areas - Area of woodland connecting two protected areas voluntarily managed for wildlife by landowner on a temporary basis - Areas of forest covered by a conservation easement held by government or private conservation organization
Ecological stepping-stone	Area of suitable habitat or habitat undergoing restoration between two protected areas or other important habitat types that provides temporary habitat for migratory birds and other species.	Protected areas - Relic forests managed to provide stopping-off points for migrating birds Not protected areas - Woodlands set aside by farmers under voluntary agreements and government compensation to provide temporary habitat for migrating birds
Buffer zone	Area around a core protected area that is managed to help maintain protected area values.	Protected area - Forest at the edge of a protected area that is open to community use under nature-friendly controls that do not impact on the aim of conservation. Typically a category V or VI protected area surrounding a more strictly protected core (I–IV). In some countries, buffer zones are legally declared as part of the protected area. Not a protected area - Forest area outside a protected area that is managed sensitively through agreements with local communities, with or without compensation payments.

(Dudley N. (editor), 2008, Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, WCPA, IUCN)

ב.7. סכימת תהליך איתור והגדרת שטח יער מוגן, כחלק משטח מוגן

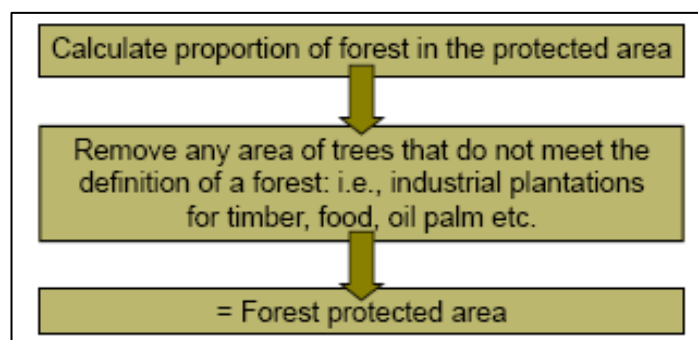
לאור כל זאת, התהליך המומלץ לשם הגדרת שטח יער מוגן כחלק מתוך שטח מוגן, הינו:

שלב א': תהליך הגדרת השטח כמוגן:

(Dudley N. (editor), 2008, Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, WCPA, IUCN)

שלב ב': הגדרתו של שטח יער כשטח יער מוגן:

(Dudley N. (editor), 2008, Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, WCPA, IUCN)

דוגמה לשטח יער מוגן ע"י ה-IUCN

ראה נספח א'.

דוגמה לשטח יער שלא הוגדר כמוגן ע"י ה-IUCN

ראה נספח ב'.

ב. הגדרת שטחים מוגנים ע"פ גישת המערכות האקולוגיות

ה-IUCN גורס ששטחים מוגנים צריכים לקחת חלק במערכת נרחבת של שטחים מוגנים (שטחי יבשה וים) בעלי מגוון רחב של מטרות ודרכי ניהול. גישה זו היא ברוח גישות שימור כגון: Ecosystem / Landscape-scale approaches / Connectivity conservation approaches, וע"פ עקרונות אמנות בינלאומיות לשמירה על המגוון הביולוגי (CBD Malawi Principles, 1998). כשניתן, יש להגן על שטחים המקשרים בין שטחים מוגנים אחרים, וקיימת חשיבות רבה שכל שטח מוגן יתרום לשימור טבע ברמה האזורית והארצית.

נקבת צבי א"י (ועופר, מאחור) ביער מחטני צפוף ביער מנחמיה, מזרח רמות יששכר. בית הגידול המיטבי של מין זה הינו בתה, אולם יערות עשויים לשמש אותו כבית גידול משני וכמסדרון אקולוגי (צילום: יהל פורת, 2011).

ג. שיטות העבודה

לצורך בדיקת מידת התאמתן של תוכניות היער המפורטות לשמש כבסיס להגדרת השטח המוצעת בהן כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN, נבנה תהליך חקירה.

התהליך כולל לימוד פרטי השטח ותוכנית היער המוצעת לו, זאת ע"י הצגת פרטי התוכנית הכלליים, תוכנית מצב מוצע ופיתוח שתי טבלאות חקירה.

ג.1. טבלת סקירת מהות התוכנית ואופי השטח הקיים והמתוכנן

טבלה המפרטת את דברי ההסבר לתוכנית (מתוך דף הסבר לתוכנית המהווה רקע בלבד ואינו בעל תוקף סטטוטורי, או פרוגרמה לתוכנית, אשר גם כן אינה בעלת תוקף סטטוטורי), הרקע להכנתה, פרט שטחי יעודי הקרקע העיקריים בתוכנית ותאור מאפייני ומרכיבי השטח הקיים והמוצע בתוכנית. טבלה זו משמשת לצורך לימוד כללי על מאפייני השטח.

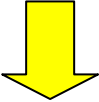
ג.2. טבלת חקירת התוכנית המוצעת לשטח ומידת התאמתה כבסיס לשטח מוגן

בטבלה זו נחקרת מידת ההתאמה של התוכנית לשמש כבסיס להגדרת שטח כמוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN. כמו כן, נחקרים הנושאים הבאים: הצורך בהגדרת השטח כמוגן, איתור גורמי ההתאמה בסיסיים, החסמים הבסיסיים וההשלמות המהותיות לצורך הגדרת השטח כמוגן, איתור קטגוריית השימור המתאימה וזיהוי פוטנציאל שטחי יער מוגנים בשטח התוכנית.

הטבלה השנייה נבנתה בהסתמך על עקרונות תהליך הגדרת שטח כמוגן, המובאים במדריך של ה-IUCN. הנחת היסוד העומדת בבסיס טבלה זו, היא שתהליך הגדרתו של כל שטח, המופיע בתוכניות היער המפורטות של קק"ל, כמוגן – יחייב היקף מסוים של השלמות נדרשות. כלומר, תוכנית היער המפורטת של השטח, מהווה בסיס (תכנוני וניהולי) לתוכנית/הצעה ייעודית להתאמת השטח כמוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN. לשם בדיקת מידת התאמתה של תוכנית היער המפורטת לשמש כבסיס להגדרת שטח כמוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN, יש צורך לבדוק קודם כל באיזו מידה תואמות תכונות השטח המוצע בתוכנית, מטרותיו ותוקף ההגנה עליו, את הגדרות ה-IUCN לשטח מוגן (סעיפי התאמה/חוסר התאמה בסיסיים). בדיקת סעיפים אלו בתוכנית המפורטת של היער מאפשרת לזהות באופן מידי האם קיימת מידת התאמה בסיסית גבוהה, או שמא קיים חסם בסיסי באפשרות להסתמך על התוכנית כבסיס להגדרת השטח כמוגן. במידה ובסעיפים אלו נמצאה מידת התאמה בסיסית נמוכה, נחשב הדבר לחסם בסיסי (הכיתוב בשורת ההשלמות הנדרשות בטבלה יהיה אדום מודגש). משמעות הדבר היא שהעקרונות החדשים בתוכנית השטח המוגן שתוכן, יהיו שינוי משמעותי לתוכנית היער המפורטת. כלומר, תוכנית זו תחייב שינוי משמעותי בהגדרות התכנוניות של ייעודי השטח הקיימים בתוכנית היער המפורטת, או שינוי מהותי בפריסת ייעודי השטח ו/או גבולות התוכנית, לצורך ההכרה בשטח כמוגן. הסעיפים בטבלת החקירה המתייחסים להגדרת הגוף המנהל של השטח, אופי ההכרה בו כמוגן וקיום תוכנית ממשק אקולוגי אדפטיבי, נחשבים כסעיפי התאמה/חוסר התאמה משניים בלבד. כלומר, במידה ונמצאה התאמה נמוכה בסעיפים אלו, יהיה אמנם צורך בהשלמות מהותיות במסגרת התוכנית שתעשה לשטח המוגן. אולם, תוכנית זו לא תהווה בהכרח שינוי משמעותי לתוכנית היער המפורטת הקיימת (תוכנית זו לא תחייב בהכרח שינוי משמעותי בהגדרות התכנוניות של ייעודי השטח הקיימים בתוכנית היער המפורטת, או שינוי מהותי בפריסת ייעודי השטח ו/או גבולות התוכנית, לצורך התאמת השטח כמוגן).

בהמשך לטבלאות החקירה, מופיע סיכום הממצאים ודגשים/פרוט נוסף של הממצאים.

ג.3. מקרא לטבלת החקירה

	• עמודות עם רקע כתום: סעיפי התאמה/חוסר התאמה בסיסיים.
	• עמודות עם רקע בצבע קרם: סעיפי התאמה/חוסר התאמה משניים.
	• חץ ירוק בשורת מידת ההתאמה לשטח מוגן: מידת התאמה גבוהה בין הסעיף בתוכנית היער המפורטת לבין הגדרות שטח מוגן ע"פ ה- IUCN.
	• חץ צהוב בשורת ההתאמה לשטח מוגן: התאמה נמוכה בין הסעיף בתוכנית היער המפורטת לבין הגדרות שטח מוגן ע"פ ה- IUCN.
דרושה הגדרת מטרות כללית של השטח	• כיתוב אדום בשורת ההשלמות הנדרשות: חסם בסיסי - ההשלמות הנדרשות בתוכנית השטח המוגן יהוו שינוי משמעותי לתוכנית היער המפורטת.

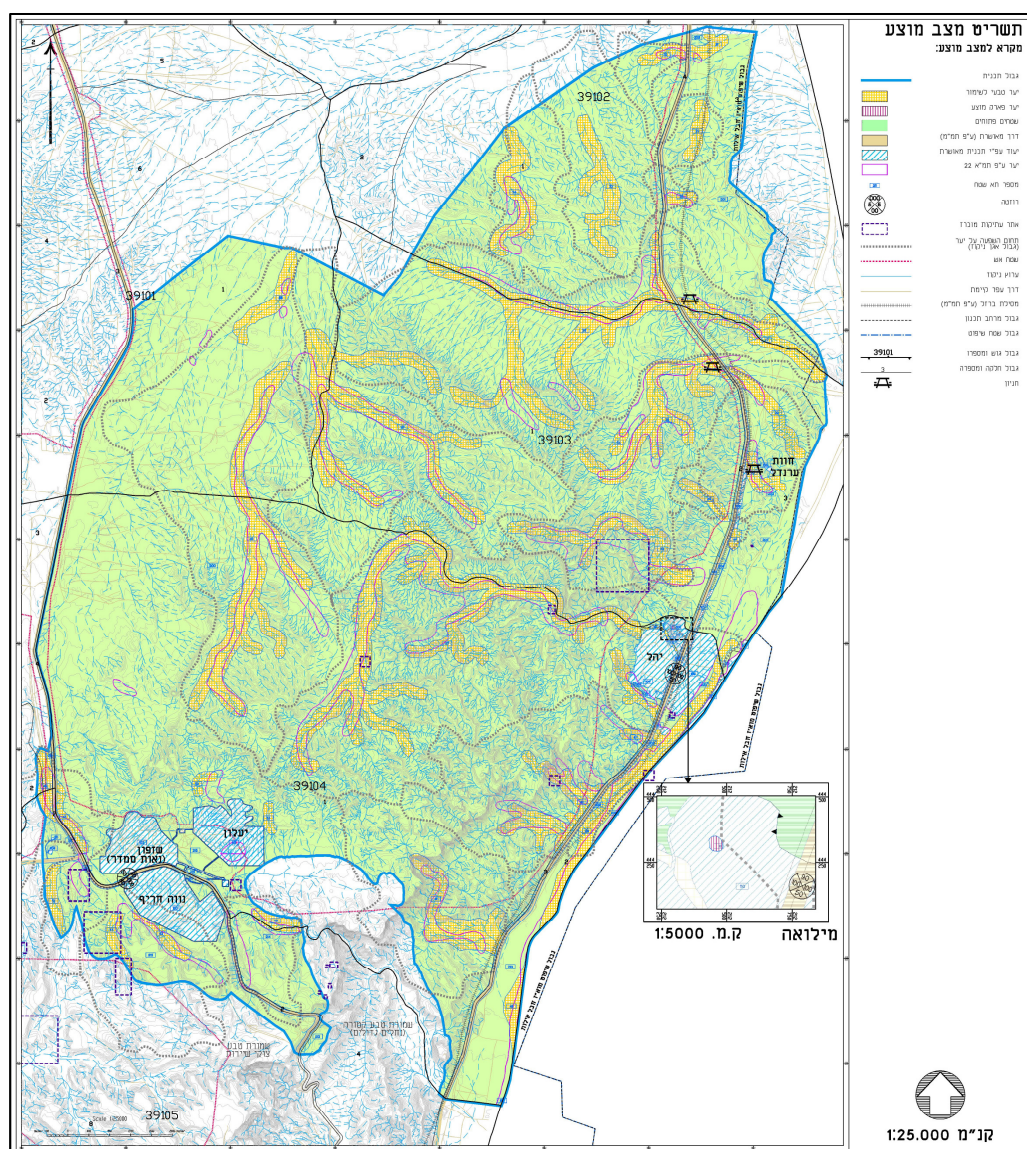
נקבת נץ מצוי ליד קינה ביער איקליפטוס צפוף, ביער שוויץ - מזרח רמת פוריה. מין זה מרבה לקנן ביערות נטועים של אורנים ואף איקליפטוסים (צילום: יהל פורת, 2011).

ד.1. תוכנית יער שיטים יהל

מתכנן : רותי רוהטין

מצב סטטוטורי: בדיקה ראשונית לרישום ופתיחת תיק בוועדה מחוזית ב 2011.

ד. 1.1. תוכנית היער, מצב מוצע

ד.2.1. מהות התוכנית ואופי השטח הקיים והמתוכנן

אופי השטח הקיים והמוצע	הגוף המנהל	אחוז מכלל השטח	שטח	תצורת הצומח הקיימת בשטח	סוגי היער ושימושי הקרקע העיקריים בתוכנית	עקרי ההסבר
אזור מישורי גדול יחסית בגודלו (כ 188,000 דונם) בעל מבנה קומפקטי ומוגדר של מדבר קיצון (ציייה) טבעי, תחום בין שני ערוצים ראשיים (דרום וצפון), כבישים ראשיים וישובים חקלאיים קטנים (מזרח ומערב). רובו המכריע של השטח (כל השטח בין כביש 90 לכביש 40) משמש כשטח אש. השטח משמר מערכת אקולוגית טבעית מדברית רגישה בה עצי השיטה משמשים כמין מפתח, והם תומכים ונתמכים מקיום מגוון מינים נרחב. עצים אלו נתונים בסכנת העלמות באזור זה, עקב סיבות מגוונות הכוללות פגיעה במשטר זרימת הנגר העילי. השטח מיועד ברובו הגדול להישאר כטבעי ע"פ תוכנית זאת, ללא עידוד פעילות אדם, ניצול משאבי טבע משמעותיים ובניה, למעט פעילות קליטת קהל מוכוונת לאזורים מוגדרים בשולי השטח. יחד עם זאת, מרבית השטח ימשיך לשמש כשטח אש פעיל. השטח המוצע בתוכנית גדול דיו לשמר את עצי השיטה (הזקוקים להגנה על משטר הנגר העילי בערוצים לצורך קיומם) וחלק ניכר מהמערכת האקולוגית המקומית. השטח המסומן כיער טבעי לשימור, אינו תומך בקיום עצי השיטה.	קק"ל	כ 17%	כ 32,000 דונם	יער פארק דליל של עצי שיטה בתוך ערוצי אכזב	יער טבעי לשימור שטחים פתוחים (ע"פ תמ"מ 14/4)	התוכנית שומרת על אזורי יער שיטי הנגב והסוכך המהווים מיני מפתח במערכת האקולוגית של הערבה, כך שפעולות פיתוח לא יפרו את המערכת האקולוגית העדינה. התייחסות מפורטת לשמירה על ערוצי הניקוז מפני פיתוח ככלי להגנה על השיטים. כמו כן, התוכנית מגדירה חניונים, שערים ונקודות תצפית בשטח.
	צה"ל	כ 79%	148,000 דונם	צומח עשבוני ערבתי חד שנתי דליל		

שיטים בערבה (מתוך Google Earth).

ד.3.1. חקירת התוכנית המוצעת לשטח ומידת התאמתה כבסיס לשטח מוגן

דרישות ה- IUCN משטח מוגן תהליך החקירה	הגדרת שטח ברורה וניהול קיים לצורך שימור טבע	השטח מיועד לשימור טבע	שימור הטבע יהיה ארוך טווח	השטח יהיה מוכר ע"י החוק או אמצעים יעילים אחרים לצורך שימור טבע	אמצעי השגת שימור הטבע
הביטוי לדרישות ה- IUCN בתוכנית תהליך החקירה	תכונות השטח ע"פ התוכנית המוצעת	מטרות התוכנית	תוקף ההגנה על השטחים הפתוחים בתוכנית	הגוף המנהל את השטח וההכרה בשטח שהתוכנית תקנה	קיום ממשק אקולוגי אדפטיבי
חקירת התשתית הקיימת והמוצעת של השטח לשמר טבע: הכרות עם השטח והתוכנית המוצעת לו	שטח התוכנית הכללית הינו גדול, בעל צורה קומפקטית, והגדרה גאוגרפית ברורה וערכיות אקולוגית המתאימים לשמש כשטח מוגן. בניגוד לכך, שטח היער הטבעי לשימור בתוך התוכנית (מקבצי עצי השיטה) הינו קטן, מקוטע ומורכב מרצועות ארוכות וצרות המלוות את הערוצים בלבד.	הגנה על מקבצי עצי השיטה, אזורי הניקוז התורמים להם ומשטר הנגר העילי באזור. כמו כן, הגדרת חניונים, תצפיות ואזורים לנטיעת שיטים. שמירה על המגוון הביולוגי הכללי המאפיין את האזור אינה נמנית עם מטרות התוכנית.	תוקף ההגנה על השטחים המוגדרים בתוכנית כ"שטחים פתוחים" שהתוכנית תספק הינו זמני בלבד. תחום שטח אימונים צבאי עשוי להשתנות ע"פ צורכי הביטחון, כך שקיימת אפשרות לשינוי יעוד השטח ע"פ היעודים המותרות בהוראות תמ"מ 14/4 לשטחים פתוחים. חלק מיעודים אלו אינם עולים בקנה	מלבד מקבצי השיטים המוגדרים כיער טבעי לשימור (ומוגנים ע"פ תמ"מ 22), והגנה על משטר זרימת הנגר בערוצים, לא מוזכר הצורך בהכרה רשמית בשטח זה כשטח מוגן. קק"ל מנהלת את השטחים המוגדרים כיער בלבד. אולם, שטחים אלו, כמו גם מרבית שטח התוכנית ממשיכים לשמש כשטח אש בניהול הצבא.	הגדרת המערכת האקולוגית: קיימת התייחסות לעצי השיטה כמין מפתח בלבד. עקרונות ממשק אקולוגי: הוראות התוכנית מציינות כי יער טבעי לשימור יוותר במצבו הטבעי, כאשר יתאפשרו פעולות התומכות בשמירה על סגולותיו ומאפייניו. מופיעה התייחסות להגנה על עצי שיטה בוגרים, כולל טיפול במיני עצים פולשים. קיימת הדגשה של נושא שימור ערוצי הניקוז הטבעיים ומשטר זרימת הנגר העילי ע"י מנגנון בקרה לתוכניות פיתוח. כמו כן יותרו גידור ושילוט לצורך שמירת השטח. עקרונות

ניטור אקולוגי : לא קיימים. הערה : בימים אלו נעשה סקר של טבע ונוף של מכון דש"א באזור ונכתב מסמך מדיניות לגבי ניהול השטח.		אחד עם הגדרות שטחים מוגנים ע"פ ה- IUCN.		הגדרת תחום ההשפעה על היער תורמת אמנם להבטחת משטר הנגר ולקיימות השיטים, אולם יתכן ושרידותן לאורך זמן בכתמים קטנים אלו, תלויה בגורמים נוספים ואינה מובטחת למרות ההגנה על משטר הנגר. פעולות גידור ושילוט לשמירה על השטח מותרות בתוכנית, אך רק לגבי שטחי היער הטבעי לשימור ולא לכלל השטח.	
צידוק גבוה : הגנה על בית גידול ומין מפתח מסוים בתוכו, התומכים במערכת אקולוגית רגישה ומאוימת.					צידוק/צורך בהגדרת השטח כמוגן ע"י ה- IUCN
					מידת ההתאמה לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה- IUCN (בהתייחס לכותרת העמודה)
נדרשת תוכנית ממשק אקולוגית, המגדירה את המינים וחברות המינים השונות המאפיינים את המערכת האקולוגית הקיימת בשטח. בנוסף, נדרשת הגדרת תוכנית ממשק אדפטיבי	נדרשת הכרה של המדינה בכלל השטח כמוגן. השלמות : נדרשת הגדרה והרכבת גוף המנהל של השטח.	נדרשת התייחסות לכלל שטח התוכנית כשטח מוגן (או לכל הפחות, לכלל תחומי ההשפעה על היער מבחינת ניקוז	דרושה הגדרת מטרות כללית של השטח, כאשר שמירת המגוון הביולוגי הינה המטרה הראשית של השטח ויש	נדרש סימון בשטח של אזורי הממשק השונים.	השלמות נדרשות לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה- IUCN

ארוכת טווח לצורך שמירת המגוון הביולוגי המאפיין את השטח. בנוסף, נדרשת הגדרה של תוכנית ניטור מצב המגוון הביולוגי המאפיין את השטח.		הנגר) והגדרת תוקף תמידי להגנה על השטח.	צורך בהגדרת תכליות אסורות בשטחי התוכנית המוגדרים כ"שטחים פתוחים" ע"פ תמ"מ 14/4. כמו כן, נדרשת אמנה בין הצבא לקק"ל המגדירה את מטרות השטח והפעולות הצבאיות המותרות בו, לשם שימור המגוון הביולוגי.		
שטח מוגן מקטגוריה IV : אזור ניהול בתי גידול / מינים (Habitat/Species Management Area), או שטח מוגן מקטגוריה III : נקודת ציון או אפיון טבעית (Natural Monument or Feature)					קטגוריית שטח מוגן מתאימה ע"פ הגדרות IUCN ה-
מקבצי עצי השיטה מתאימים להגדרת ה-IUCN ליער, ועל כן במידה ויעשו ההשלמות לצורך הגדרת כלל השטח (או כלל תחומי היער ותחומי ההשפעה על היער) כמוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN, ניתן יהיה להגדירם כשטח יער מוגן.					מידת ההתאמה להכיל שטחי יער מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN

ד.1.4. סיכום והדגשת ממצאי חקירת התוכנית

גורמי התאמה כשטח מוגן

השטח שבתחום התוכנית הינו בעל פוטנציאל התאמה להגדרת השטח כמוגן עקב תכונותיו הסביבתיות (גודל, מאפיינים אקולוגיים ושימושי האדם בו). כתמי מקבצי עצי השיטה אינם גדולים דיים לקיים את עצי השיטה (עצי השיטה זקוקים להגנה על אגן ניקוז גדול לצורך קיומם) ועל כן אין הם עשויים להיות מוכרים בפני עצמם כשטח מוגן. יתכן שתוספת הגנה על שטחי תחום ההשפעה על היער תחזק את מידת ההתאמה, אולם ועדיין קיים ספק לגבי הקיימות האקולוגית העתידית של מקבצי השיטה בכתמים קטנים כ"כ, כאשר השטח הרחב מסביבם לא בהכרח משמר את כלל מרכיבי המערכת האקולוגית הדרושה לקיימות השיטים (פרסתניים אוכלי עשב וזרעים, המפיצים את זרעי השיטה, למשל).

גורמי חוסר התאמה כשטח מוגן

החסמים הבסיסיים בפני הגדרת השטח כמוגן, הם החוסר בהגדרת מטרת השטח העיקרית כשמירה על המגוון הביולוגי ועובדת היות רובו המכריע של שטח התוכנית בניהול צה"ל בלבד (השטחים המוגדרים כ"שטחים פתוחים" בתוכנית). באופן עקרוני, נראה כי שטח מוגן עשוי לשמש גם למטרת אימונים צבאיים, כל עוד הפעולות הנעשות במהלכם אינן סותרות את המטרה הראשית שהינה שמירת המגוון הביולוגי (וישנה הגדרה של פעולות צבאיות מותרות ואסורות). אולם, ההגנה על השטח המשמש כשטח אש במסגרת תוכנית זאת הינה זמנית בלבד: רוב השטח מוגדר כ"שטחים פתוחים" (ע"פ ת"מ 14/4) בתוכנית היער, ועל כן עשוי לשמש בעתיד לכרייה, חציבה וחקלאות, זאת במידה והשטח יפסיק לשמש כשטח אש, או בכל מקרה בו יינתן אישור הצבא. לאור כל זאת, נדרשת הגדרת גוף מנהל משותף לשטח, כמו גם יצירת אמנה (משותפת לצה"ל וקק"ל) הקובעת את עקרונות ניהול השטח ותוקף ההגנה שלו.

הסרת חסמים בסיסיים לצורך קידום תהליך הגנה בינ"ל על השטח

- קביעת מחודשת של מטרות השטח (כך ששמירת המגוון הביולוגי תוגדר כמטרה הראשית של השטח).
- קביעת תוקף ההגנה על השטח כתמידי.

ההשלמות המהותיות הנדרשות לצורך קידום תהליך הגנה בינ"ל על השטח

- הגדרת מנהל (Governance) השטח: הרכבת גוף ניהולי בראשות צה"ל וקק"ל ובהשתתפות רטי"ג והישובים העוטפים.
- קידום הכרה ממשלתית בשטח כמוגן.
- קביעת תוכנית ממשק אדפטיבית לצורך שמירה על המגוון הביולוגי האופייני לשטח.

קטגוריית שטח מוגן רלוונטית

במידה וההשלמות הנדרשות יעשו, השטח מתאים לשמש כשטח מוגן מקטגוריה IV: **אזורי ניהול בתי גידול / מינים (Habitat/Species Management Area)**, מכיוון שמטרתה המרכזית של התוכנית הינה: "הגנה על מקבצי עצי השיטה,

אזורי הניקוז התורמים להם ומשטר הנגר העילי באזור". מטרה זו תואמת את רוח מטרתו הראשית של השטח המוגן הנ"ל, והיא: "לתחזק, לשמר ולשקם מינים ובתי גידול". תחום שטח יערות השיטים, עשוי לשמש גם כשטח מוגן מקטגוריה III : **נקודת ציון או אפיון טבעית (Natural Monument or Feature).**

התאמה להגדרת שטח יער מוגן

מקבצי עצי השיטה מתאימים להגדרת ה-IUCN ליער, ועל כן במידה ויעשו ההשלמות לצורך הגדרת השטח כמוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN, ניתן יהיה להגדירם כשטח יער מוגן. מרבית השטח המופיע בתוכנית אינו כולל צומח מעוצה (שיחים ובני שיח) בכיסוי של מעל 10%, ועל כן אינו עונה להגדרת ה-IUCN לשטח יער.

ישימות כללית

תוכנית יער יהל מגדירה שטח ע"פ עקרונות אשר בבסיסם הינם מתאימים להגדרות ה-IUCN. במקרים אחרים, בהם הגוף המנהל את מרבית השטח אינו צה"ל אלא גוף אחר (מועצה אזורית למשל), יתכן ותהיה ישימות גבוהה יותר לקידום השטח כמוגן. ככל הנראה, לא ניתן להתייחס לתחומי הכתמים המוגדרים כיער טבעי לשימור (מקבצי השיטים) כשטח מוגן (ע"פ הגדרות ה-IUCN) בפני עצמם, מכיוון שבשל גודלם הקטן, יתכן ואינם מסוגלים לתמוך בשימור ארוך טווח של עצי השיטה והמערכת האקולוגית הקשורה עליהם (הדבר מותנה בבדיקה מעמיקה נוספת). הגדרת תחומי ההשפעה על היער מחזקת מאוד את התאמת השטח לצורך הגדרתו כמוגן, אולם יתכן ודרושות הגדרות נוספות לצורך הבטחת קיימות השיטים. בנוסף, הכללת עקרונות ממשק אקולוגי אדפטיבי בסקר הטבע והנוף של מכון דש"א ומסמך המדיניות לניהול השטח שנכתב בימים וצירופם לתוכנית היער כנספחים מחייבים, עשויה לשפר עוד יותר את מידת התאמתו של השטח כשטח מוגן. באופן כללי, נראה שלחלקים מסוימים מהשטח המוגדר בתוכנית יער השיטים יהל, ישנה רמת ישימות בינונית להגדרה כשטח מוגן. מומלץ להמשיך לבדוק את נושא התאמתם של כלל השטח, או לחילופין רק של מקבצי עצי השיטה, כשטחים מוגנים, באופן מעמיק עוד יותר (ומול גורמי מקצוע של ה-IUCN).

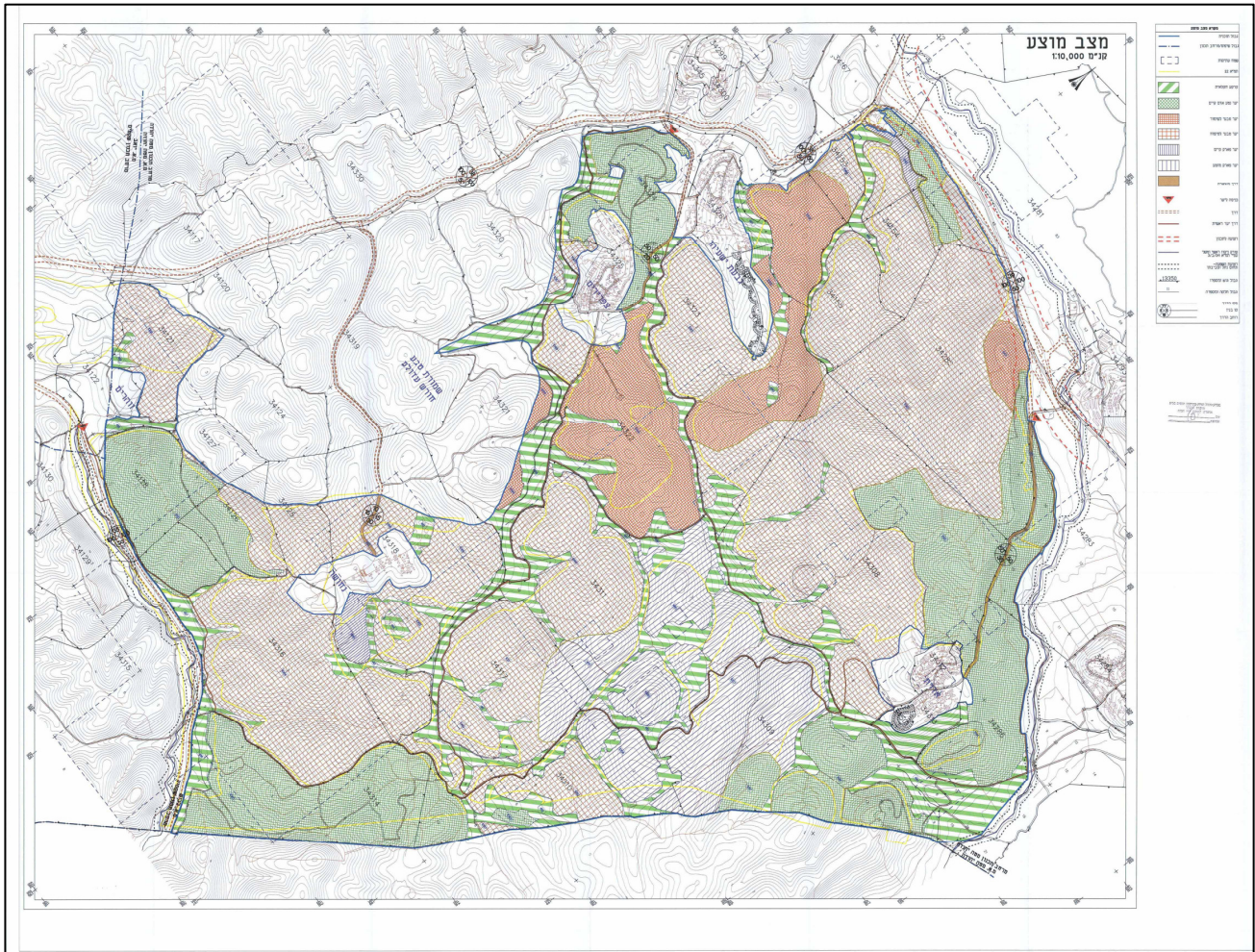
ד.2. תוכנית פארק מערות עדולם

מספר: מ"י 981

מתכנן : אבנר מלכוב

מצב סטטוטורי : אושרה ב 2011

ד.1.2. תוכנית הפארק, מצב מוצע

ד.2.2. מהות התוכנית ואופי השטח הקיים והמתוכנן

אופי השטח הקיים והמוצע	הגוף המנהל	אחוז מכלל השטח	שטח	תצורת הצומח הקיימת בשטח	סוגי היער ושימושי הקרקע העיקריים בתוכנית	עקרי ההסבר לתוכנית
אזור גבעי קטן יחסית בגודלו (כ 37,000 דונם) בעל מבנה קומפקטי ומוגדר של צומח ים תיכוני, תחום בין שלושה כבישים ראשיים (צפון, מערב, דרום) וגבול מחוז (ממזרח). מעל למחצית משטח הגבעות מכוסה צומח ים תיכוני טבעי בשלבים סוקסציונלים שונים: בתה, גריגה ומספר גבעות עם כיסוי של חורש צפוף. כרבע מהשטח מכוסה יער מחטני נטוע. בשטח שלושה ישובים חקלאיים קטנים, ושטחי החקלאות שלהם נמצאים בעמקים הצרים שבין הגבעות. בשטח מספר אתרים ארכיאולוגיים ותצפיות נוף מושכי קהל מבקרים רב יחסית, אשר מוכוון לטיול בעזרת מערכת דרכי קהל ענפה (רכב רך, גיפים, אופניים ורגל) אשר מתבססת כולה על דרכים קיימות. התוכנית מייעדת את האזור לשמש כפארק קולט קהל, המתבסס על מספר אתרים ארכיאולוגיים, חניונים	קק"ל	כ 9%	כ 3,000 דונם	צומח ים תיכוני (בתה)/ גריגה/ חורש)	יער טבעי לשימור	מטרת התכנית היא הפיכת האזור המוצע על אתריו ונופיו המיוחדים, לפארק שנושאו העיקרי הוא: שימור ושיקום אוצרות הארכיאולוגיה ומערכות המסתור שבו, וחשיפתם לקהל הרחב. כל זאת תוך שמירה על רצף השטחים הפתוחים הקיימים באזור. עיקרי הפרוגרמה הם: 1. שימור ושיקום של אתרים הסטורים, ארכאולוגים, כמוקד משיכה מרכזי בפארק. 2. שמירת הפארק כשטח פתוח על מאפייניו השונים עם רמת פיתוח מינימלית הדרושה לקיומו, וקיום תושביו. 3. שמירה ושיקום של משאבי הטבע על מאפייניהם: החי, צומח טבעי ונטע אדם. 4. חשיפת הפארק לקהל הרחב, הגדלה משמעותית של מספר המבקרים והמטיילים בשטח.
	קק"ל	כ 10%	כ 4,000 דונם	צומח ים תיכוני (בתה)/ גריגה/ חורש)	יער פארק מוצע	
	חקלאים פרטיים	כ 14%	כ 5,000 דונם	שדות, כרמים ומטעים	קרקע חקלאית	

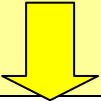
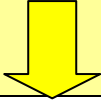
5. שיתוף הישובים והגורמים הנמצאים בשטח בתכנון ופיתוח הפארק. 6. יצירת מקורות פרנסה לישובי הסביבה הקשורים לפעילויות הפארק. 7. פיתוח סוגי ספורט עממי הקשורים בשטח כגון : אופניים, ריצות ניווט, טיולי מערות. 8. פיתוח תיירות חקלאית. הפרוגרמה מנחה לפיתוח נקודתי בלבד במרבית השטח ומדגישה כי יש להכין תוכנית ממשק אקולוגית לכלל שטח הפארק, כולל איסוף מידע וסקרים. בנוסף, מנחה הפרוגרמה להקים צוות היגוי מצומצם שיכלול נציגי קק"ל, מועצה אזורית, רשות העתיקות ורשות הטבע והגנים. לאחר מכן יקבע צוות היגוי רחב לקבלת החלטות עקרוניות ובסופו של דבר יבחר מנהל לפארק.	יער טבעי לטיפוח	צומח ים תיכוני (בתה/ גריגה/ חורש)	כ 16,000 דונם	44%	קק"ל	ומערכת דרכים קיימות (אין הוספת דרכים). זאת, תוך שימור ערכי הנוף, הטבע והמורשת שבו, לצד שטחי חקלאות נופית (בתמ"מ 30/1 קיימת הגדרה מיוחדת כ"חקלאות נופית" לשטחי החקלאות בפארק מערות עדולם). השטח המוצע בתוכנית גדול דיו לשמר חלקים ניכרים מהמערכת האקולוגית המקומית. שטחי יער טבעי לשימור בתוכנית, הינם קטנים למדי.
---	-------------------------------	--	------------------------------------	------------	-------------	--

מבט כללי מחרבת בורגין לעבר פארק מערות עדולם, גבעות עם צמחיה ים תיכונית טבעית (מתוך Google Earth).

ד.3.2. חקירת התוכנית המוצעת לשטח ומידת התאמתה כבסיס לשטח מוגן

דרישות ה- IUCN משטח מוגן תהליך החקירה	הגדרת שטח ברורה וניהול קיים לצורך שימור טבע	השטח מיועד לשימור טבע	שימור הטבע יהיה ארוך טווח	השטח יהיה מוכר ע"י החוק או אמצעים יעילים אחרים לצורך שימור טבע	אמצעי השגת שימור הטבע
הביטוי לדרישות ה- IUCN בתוכנית תהליך החקירה	תכונות השטח ע"פ התוכנית המוצעת	מטרות התוכנית	תוקף ההגנה על השטחים הפתוחים בתוכנית	הגוף המנהל את השטח וההכרה בשטח שהתוכנית תקנה	קיום ממשק אקולוגי אדפטיבי
חקירת התשתית הקיימת והמוצעת של השטח לשמר טבע: הכרות עם השטח והתוכנית המוצעת לו	שטח התוכנית הכללי הינו גדול למדי, בעל צורה קומפקטית, בעל הגדרה גאוגרפית ברורה וערכיות אקולוגית המתאימים לשמש כשטח מוגן. פעולות גידור ושילוט לשמירה על השטח מותרות בתוכנית.	יצירת מסגרת תכנונית לפיתוח בר קיימא של מכלול פארק מערות עדולם ולשימור אופיו, נופו, מורשתו וערכי הטבע שבו באמצעות קביעת שטחים לסוגי יער שונים ע"פ תמ"א 22, ופירוט השימושים והפעילות היערנית בהם. התוכנית קובעת מטרות לכל סוג יער. מטרות יער נטע אדם קיים: יצירת נוף יער,	התוכנית מקנה תוקף תמידי להגנה על השטח. אולם התוכנית מתירה הסבת חלק מהשטח לחקלאי על חשבון שטחי יער בתאום מול קק"ל.	קק"ל מנהלת את השטחים המוגדרים כיער, שהינם הרוב המכריע של השטח. קיימת התייחסות להרכבת צוות היגוי ומנוי מנהל לפארק. התוכנית מקנה לשטח מעמד של "פארק" – מרחב מוכר בעל מאפיינים מוגדרים.	הגדרת המערכת האקולוגית: לא קיימת התייחסות למערכת האקולוגית הקיימת. עקרונות ממשק אקולוגי: הפרוגרמה אמנם מנחה להכנת תוכנית ממשק אקולוגית, אך בתוכנית קיים רק ממשק יערני מותר לכל סוג יער. עקרונות ניטור: לא קיימים.

			נופש בחיק הטבע, השבחת מרעה דבורים, צל למרעה צאן ובקר. מטרות יער טבעי לטיפול: שמירה וטיפול המגוון הצמחי, נופש בחיק הטבע, שיפור נוף, שמירת המגוון הביולוגי. מטרות יער טבעי לשימור: שמירת המגוון הצמחי. מטרות יער פארק מוצע/קיים: יצירת נוף יער פארק, נופש בחיק הטבע, צל למרעה צאן ובקר, שמירה וטיפול המגוון הצמחי. בנוסף, התוכנית קובעת את מערכת הכניסות הדרכים בפארק (אין תוספת דרכים חדשות).		
צידוק גבוה: חוליה מקשרת במסדרון אקולוגי ארצי.					צידוק/צורך בהגדרת השטח כמגן ע"י ה-IUCN
					מידת ההתאמה לשמש כשטח מגן ע"פ הגדרות ה-IUCN (בהתייחס

לכותרת העמודה)					
נדרש סימון בשטח של אזורי הממשק השונים.	יש להגדיר כי שמירת המגוון הביולוגי הינה מטרת השטח הראשית. כרגע רק מטרתו של היער הטבעי לטיפול (המהווה את מרבית שטח התוכנית) תואמת הגדרה זו. בנוסף, רצוי שמטרות כלל סוגי היער (למעט יער נטע אדם קיים ומוצע), יוגדרו קודם כל לשמירת המגוון הביולוגי (ולא רק המגוון הצמחי).	נדרשת הגדרה מדויקת ותמידית של סוגי השטח השונים בתוכנית. יש להגדיר היקף ומיקום מדויקים של השטחים הטבעיים שעשויים להשתנות לחקלאיים.	נדרשת הגדרה ברורה של מנהל השטח. בנוסף, נדרשת הכרה של המדינה בכלל השטח כמגוון.	נדרשת תוכנית ממשק אקולוגית, המגדירה את המינים וחברות המינים השונות המאפיינים את המערכת האקולוגית הקיימת בשטח. בנוסף, נדרשת הגדרת תוכנית ממשק אדפטיבי ארוכת טווח לצורך שמירת המגוון הביולוגי המאפיין את השטח. בנוסף, נדרשת הגדרה של תוכנית ניטור מצב המגוון הביולוגי המאפיין את השטח.	השלמות נדרשות לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה- IUCN
שטח מוגן מקטגוריה V : נוף מוגן (Protected Landscape).					קטגורית שטח מוגן מתאימה ע"פ הגדרות ה- IUCN
מרבית שטחי הצומח (שאינו חקלאי) בתוכנית זאת, כולל שטחי הבתה והגריגה, מתאימים להגדרת ה-IUCN ליער, למעט שטחי יער נטע אדם קיים.					מידת ההתאמה להכיל שטחי יער מוגנים ע"פ הגדרות ה- IUCN

ד.2.4. סיכום והדגשת ממצאי חקירת התוכנית

גורמי התאמה כשטח מוגן

השטח הכללי שבתחום התוכנית הינו בעל פוטנציאל התאמה להגדרת השטח כמוגן עקב תכונותיו הסביבתיות (גודל, מאפיינים אקולוגיים ושימושי האדם בו). שטחי היער הטבעי לשימור הינם קטנים למדי, ותכונותיהם אינן מתאימות, ככל הנראה, להגדרת שטח מוגן בפני עצמם. התפיסה הכללית העומדת בבסיס הגדרת הפארק ומטרותיו הינה ברוח הגדרות ה-IUCN להגנה על שטחים פתוחים.

גורמי חוסר התאמה כשטח מוגן

לא נמצאו חסמים בסיסיים להגדרת השטח כשטח מוגן. למרות ששמירת המגוון הביולוגי הינה מטרתם הראשית רק של שטחי היער הטבעי לטיפול בתוכנית, אלו הם השטחים הגדולים ביותר, ורוח התוכנית הכללית הינה ברוח שימור המגוון הביולוגי. אולם, הגדרת שטח כמוגן אמורה לשמר או אף לשפר את מידת "הטבעיות" שלו. בהקשר זה, יש להדגיש כי הגדרות התוכנית לגבי: הרכב מינים בנטיעה, הכנת שטח לנטיעה, פעולות ממשק מותרות ותשתיות מותרות (לגבי סוגי היער השונים, ובמיוחד לגבי השטחים שאינם נטועים כיום) עלולות ליצור קונפליקט עם מטרת השמירה על המגוון הביולוגי. יש לזכור שבכל מקרה של קונפליקט, שימור המגוון הביולוגי בשטח המוגן הינו בעדיפות ראשונה, ועל כן יש להגדיר בדיוק את היקף השטחים המדויק בהם יותרו פעולות אלו, בכפוף לתוכנית ממשק אדפטיבית. תוכנית זאת, מגדירה כי היקף הנטיעות ביער טבעי לטיפול (מרבית השטח) לא תעלה על 5% מהשטח, ובכך קובעת כיוון כללי ברוח מטרות הגדרת השטחים המוגנים: שימור ואף הגדלת ה"טבעיות" של השטח. בנוסף, הגדרות ה-IUCN לשטחים מוגנים מאפשרות קיום מספר אזורי ממשק שונים בשטח מוגן אחד, כל עוד לפחות 75% משטחו של השטח המוגן תואם את המטרה הראשית שלשמה הוכרז השטח. במקרה זה, מטרתו הראשית של **שטח מוגן מקטגוריה V : נוף מוגן (Protected Landscape)**: "להגן ולקיים נופים חשובים יחד עם שימור הטבע שבהם וערכים נוספים שנוצרו ע"י אינטראקציה עם האדם דרך שימוש בשיטות ממשק מסורתיות", היא הקרובה ביותר למשתמע ממטרת תוכנית הפארק. בתוכנית המוצעת, רק 65% אחוז מהשטח (שטחי יער טבעי לשימור, יער טבעי לטיפול, יער פארק קיים ומוצע – כל עוד מטרתם תוגדר קודם כל שימור המגוון הביולוגי) עשוי להתאים למטרה זאת. שטחי יער מחטני נטע אדם קיים וחקלאות מודרנית, לרוב אינם עונים על הגדרה זאת ועל כן יש צורך להגדיר הוראות "מקיימות/סביבתיות" יותר ליער נטע אדם קיים או לשטחי החקלאות ("חקלאות נופית" למשל). לחלופין, ניתן לגרוע חלק משטחים אלו מתוכנית השטח המוגן בכדי לעמוד בהגדרות ה-IUCN. בכל מקרה, יש לקבוע במדויק את ההיקף והמיקום של השטחים הטבעיים העשויים להפוך לחקלאיים.

ההשלמות המהותיות הנדרשות לצורך קידום תהליך הגנה בינ"ל על השטח

- הגדרה מדויקת יותר של מטרות השטח כך ששמירת המגוון הביולוגי תהיה המטרה הראשית של השטח (ראה פסקה קודמת).
- הגדרה מדויקת יותר של השטחים בעלי תוקף ההגנה התמידי (פרוט השטחים הטבעיים שעלולים להפוך לחקלאיים).
- גריעת חלק משטחי החקלאות ויער נטע אדם קיים מתוכנית השטח המוגן לשם עמידה ב"כלל ה-75%".
- התאמת הפעולות המותרות והיקפם בסוגי היער השונים (שאינו נטוע) למטרת השטח הראשית.
- הגדרת מנהל (Governance) השטח: מומלץ להרכיב גוף ניהולי בראשות קק"ל, ובשיתוף רט"ג והישובים השונים.

- קביעת תוכנית ממשק אדפטיבית לצורך שמירה על המגוון הביולוגי האופייני לשטח.

קטגורית שטח מוגן רלוונטית

במידה וההשלמות הנדרשות יעשו, השטח מתאים לשמש כשטח מוגן מקטגוריה V : נוף מוגן (Protected Landscape), מכיוון שמטרתו המרכזית של השטח בתוכנית זאת היא: "פיתוח בר קיימא של מכלול פארק מערות עדולם לשימור אופיו, נופו, מורשתו וערכי הטבע שבו" (משתמע מכך שהאינטרקציה בין האדם לטבע היא שיצרה את נופו של השטח). מטרה זו, תואמת את רוח המטרה הראשית של השטח המוגדר כנוף מוגן, והיא: "להגן ולקיים נופים חשובים יחד עם שימור הטבע שבהם וערכים נוספים שנוצרו ע"י אינטראקציה עם האדם דרך שימוש בשיטות ממשק מסורתיות". תחת הגדרת מטרות ויעדים אחרים, יתכן ושטח זה עשוי לשמש אף כשטח מוגן מקטגוריה II : גן לאומי (National Park), אשר מטרתו הראשית הינה: "להגן על המגוון הביולוגי הטבעי, יחד עם המבנה האקולוגי והתהליכים הסביבתיים התומכים בבסיסו, ולקדם חינוך ונופש".

התאמה להגדרת שטח יער מוגן

מרבית שטחי הצומח (שאינו חקלאי) בתוכנית זאת, כולל שטחי הבתה והגריגה, מתאימים להגדרת ה-IUCN ליער. במידה ויעשו ההשלמות לצורך הגדרת השטח כמוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN, ניתן יהיה להגדירם כשטח יער מוגן, למעט שטחי היער המוגדרים כנטע אדם קיים (אשר מיועדים ומנוהלים ע"פ תוכנית זאת בראש ובראשונה ליצירת נוף יער ולנופש בחיק הטבע, ועל כן לא עונים להגדרות ה-IUCN לשטח יער מוגן).

ישימות כללית

תוכנית פארק מערות עדולם הינה בעלת תכונות סביבתיות ותשתית תכנונית המקנות לה מידת התאמה וישימות גבוהה להגדרת שטח מוגן. אולם לשם הגדרת הפארק כשטח מוגן נדרשות השלמות משמעותיות, בתחום התכנון, המנהל והממשק האקולוגי אדפטיבי.

ד.3. תוכנית פארק רמות מנשה

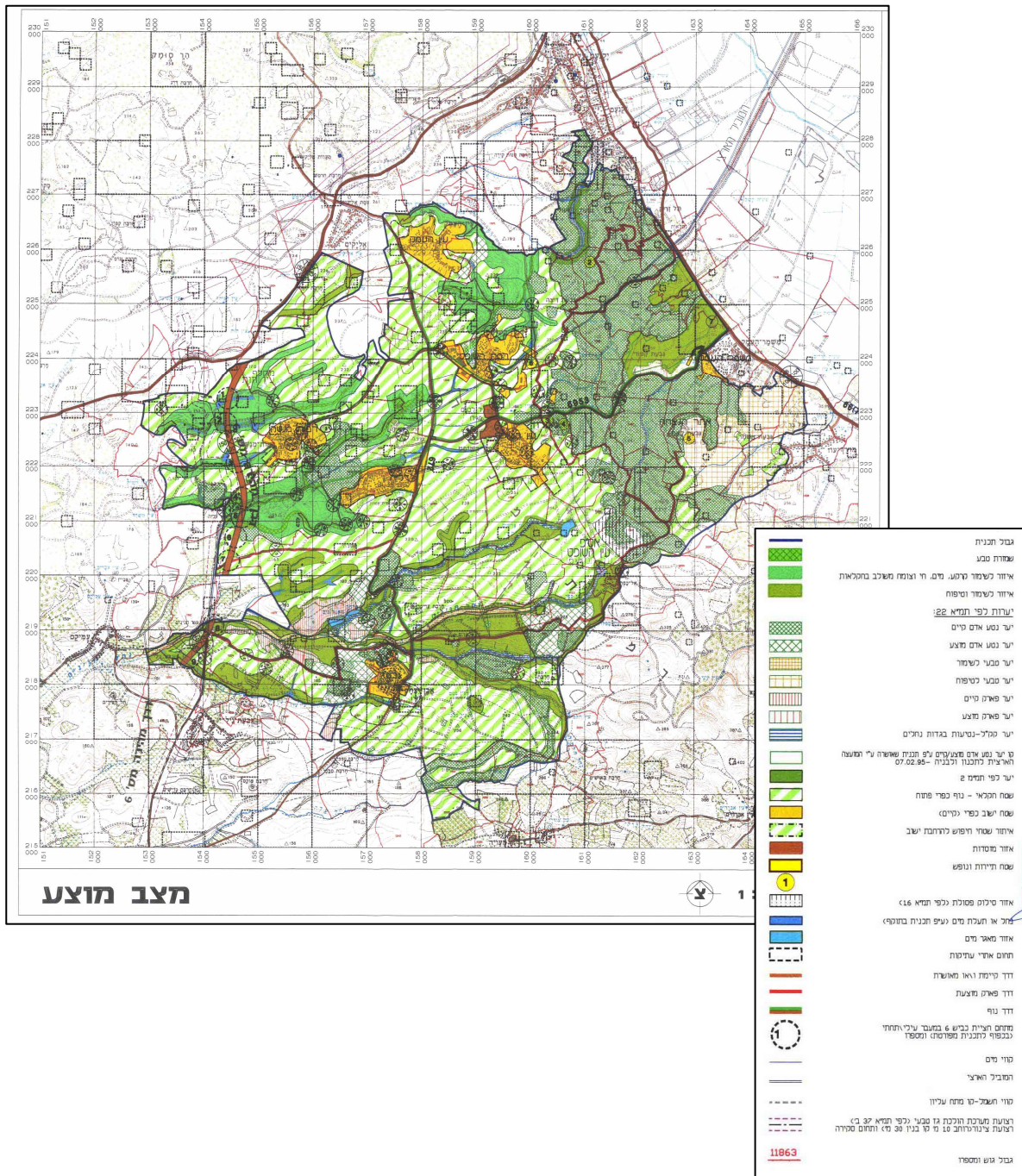
מספר : ג' 12635

מתכננת : חנה לבנה

מצב סטטוטורי : אושרה ב 2007

ד.3.1. תוכנית הפארק, מצב מוצע

מקרא:

ד.2.3. מהות התוכנית ואופי השטח הקיים והמתוכנן

אופי השטח הקיים והמוצע	הגוף המנהל	אחוז מכלל השטח	שטח	תצורות הצומח הקיימת בשטח	סוגי היער ושימושי הקרקע העיקריים בתוכנית	עקרי ההסבר לתוכנית
אזור גבעי בינוני בגודלו (כ-78,000 דונם) בעל מבנה קומפקטי ומוגדר של מערכת חקלאות-יער נטע אדם ומשארי צומח ים תיכוני, תחום בין שלושה כבישים ראשיים (מזרח, צפון, מערב). מעל לשליש מהשטח מכוסה בחקלאות אינטנסיבית הכוללת גידולי שדה ומטעים שונים, שליש מהשטח כולל יער נטע אדם מחטני בעיקר, והשליש הנותר משטח הגבעות מכוסה צומח ים תיכוני טבעי מתצורות שונות: עשבוניים, בתה, יער פארק וצומח גדות נחלים. בשטח הפארק שישא ישובים חקלאיים קטנים. ממזרח לקו פרשת המים, מרבית השטח מכוסה יער מחטני נטוע נרחב ביותר המהווה אבן מושכת לקהל נופשים גדול ביותר. ממערב לקו פרשת המים, השטחים המתונים יחסית על גבי שלח השלוחות מנוצלים ברובם לגידולי שדה ומטע, כמו גם עמקים רחבים בודדים. מרבית מדרונות השלוחות משמרים צומח טבעי מתצורות שונות המשמש ברובו למרעה בקר. בנחלים זרימת מים ממושכת, עקב שפע מעיינות ובהם צמחיית נחלים מגוונת. שמורות הטבע מועטות ומוגבלות לאפיקי נחלים בודדים וצרים בצפון השטח. בשטח מספר גבוהה מאד של מעיינות, אתרים ארכיאולוגיים, תצפיות נוף ואתרי פריחה מושכי קהל מבקרים רב יחסית, אשר מוכווני לטיול בעזרת מערכת דרכי קהל ענפה (רכב רך, ג'יפים, אופניים ורגל). התוכנית מייעדת את האזור לשמש כפארק/מרחב ביוספרי (הוכר ע"י UNSECO ב-2011) המאפשר	רט"ג	כ 1%	כ 900 דונם	בעיקר בתה וצמחיית נחלים	שמורות טבע	אזור רמות מנשה מהווה ריאה ירוקה מרכזית בשולי מישור החוף, ולמרות היותו תחום ע"י מספר צירי תנועה ראשיים, משמר עדיין אופי "פרובינצילי". מרכיבי הסביבה הטבעיים והאנושיים שבו (קיימת הדגשה רבה של תפקידי החי והצומח הייחודיים בהקשר זה, כולל רשימת מינים "אטרקטיביים") מעודדים פעילויות נופש ותיירות, ועל כן התוכנית מעודדת את פיתוח השטחים הפתוחים באזור לשמש כמרחב הקולט פעילויות אלו (לטובת תושבי האזור והארץ בכלל), ע"י שימוש במכלולי נוף עם רמת פיתוח שונה, בהסתמך על כושר הנשיאה שלהם. מטרת התוכנית היא לתת למוע"אז כלי לכוון יוזמות פיתוח ובדיקת תוכניות של יזמים ע"פ היעדים: 1. פיתוח מערך נופש ותיירות ת"כ מתן ביטוי לייחודיות האזור ומיצוי פוטנציאל הנופש שבו. 2. שימור, שיקום וטיפוח משאבי הטבע, הנוף והמורשת. 3. שימור אווירת הפרובינציה. המכלולים השונים שהוגדרו: 1. שמורות טבע וסביבתם הקרובה: אזור רגיש שינוהל ע"פ מערכות החי והצומח שבמקום ולמטרת שמירתם. כולל את שמורות הטבע ומסביבם חץ של אזור המוגדר לשימור קרקע, מים, חי וצומח משולב בחקלאות. לשימור וטיפוח: מטרתו לקיים כטבען את המערכות הקיימות של חי,
	מוע"אז מגידו	כ 5%	כ 4,000 דונם		ישוב כפרי קיים	
	חקלאים (בעיקר בוקרים) מהקיבוצים שבפארק	כ 7%	כ 5,600 דונם	בעיקר בתה, יחד עם שדות מעובדים	אזור לשימור קרקע, מים, חי וצומח משולב בחקלאות	
	חקלאים (בעיקר בוקרים) מהקיבוצים שבפארק, מעט מהשטח בניהול צה"ל קק"ל, מעט מהשטח בניהול צה"ל	9%	כ 7,000 דונם	עשבוניים, בתה ויער פארק	אזור לשימור וטיפוח	

צומח חקלאות ומרעה. 3. היער: מהווה אכסניה מתאימה לטיילות ונופש והחלק הגדול שלפעילויות אלו יתקיים בו (התוכנית מחלקת את היער לשני אזורי רגישות, ומגדירה גם שבאזורי יער בעלי פוטנציאל השתקמות חורש טבעי, הממשק יותאם לשיקומו וטיפולו. מצד שני, התוכנית מעודדת מימוש תוכניות יערניות בשטחים חשופים המיועדים ליער בתמ"א 22). 4. יחידת נוף של בתה ושטחים פתוחים-אזור נוף כפרי פתוח: אזור פסיפס חקלאות ושטחי בתה, המוגדר כרגיש ובעל כושר נשיאה נמוך, בשל חשיבות אקולוגית ונופית גבוהה והיותו משמש כמסתור לבעה"ח ומעלה את הגיוון של השטח. התוכנית מדגישה כי חלק משטחים אלו הוגדרו כבתה עשבונית רגיש ע"י סקר של החבלה"ט, אך יחד עם זאת במכלול זה ינטעו חורשות צל לבקר בדפוס של יער פארק רחבי עלים דליל. 5. אזור ישוב כפרי: שטחי ישובים קיימים ושטחים המיועדים להרחבת הישובים ופיתוח תיירותי אינטנסיבי.	יער ע"פ תמ"א 22	שטחי יער מחטני נטוע רבים, מיעוט שטחי יער פארק ובתה	כ 24,000 דונם	כ 31%	קק"ל	פיתוח של התיישבות, חקלאות, תיירות וקליטת קהל אינטנסיבית המבוססת על תשתית של יערות ורשימת אתרי טבע קולטי קהל גדולה. היערות מסווגים לאזורים בעלי רמות רגישות שונות ובהתאם לכך מידת האינטנסיביות בקליטת הקהל. התוכנית מאפשרת הגדלת שטח היער הנטוע ע"י תוספת שטחי יער טבעי לטיפול וייעור בפועל של שטחים חשופים המיועדים כיער, כמו גם הגדרת אזור נוף כפרי פתוח המאפשר נטיעת יער פארק דליל במשארי הצומח הטבעי שבין החלקות החקלאיות. כל זאת לצד שימור ערכי טבע ונוף ייחודיים למקום באזורים רגילים יותר. אזורים אלו הם בעיקר שמורות הטבע המצומצמות הקיימות, ובמידה פחותה גם באזורים המוגדרים לשימור קרקע, מים, חי וצומח משולב בחקלאות (אזורי חיץ חקלאיים לשמורות הטבע) ואזורים המוגדרים לשימור וטיפול (אזורי חקלאות, ארכיאולוגיה ונב"ט). שטח התוכנית הכללית הינו גדול, אך אחוז השטחים בהם שימור המגוון הביולוגי עשוי להיות המטרה הראשית (שמורות הטבע, אזורי החיץ סביב להם, האזורים לשימור וטיפול והיערות הטבעיים לשימור) אינו מגיע אף ל־ 25%. מכלל השטח.
	שטח חקלאי נוף כפרי פתוח	בעיקר שטחי גידולים: שדות ומטעים	כ 33,000 דונם	כ 42%	חקלאים (בעיקר אנשי גדי"ש ומטעים) מהקיבוצים שבפארק, מעט מהשטח בניהול צה"ל	
התוכנית מגדירה את מערכת הכניסות, הדרכים, האתרים השונים והשילוט בפארק. פרוט מיוחד על רשימת האתרים הרבים (מעיינות, נקודות תצפית וכו') והפיתוח המותר בהם. התוכנית מגדירה כי בהרכב מנהלת הפארק יהיו שותפים, בין השאר נציגי קק"ל והמועצ"ז מגידו, וקובעת את תחומי הפעולה שלה ותפקידה העיקרי: יצירת חיבור בין הקהילות החיות ופועלות בפארק לבין שטח הפארק, מתוך שילוב אמיתי ועמוק בין האדם ומכלול פעילותו לטיפול ושימור השטחים הפתוחים.						

שטחי בתי וברקע יער מחטני צפוף, עמק השלום, רמות מנשה (צילום : יהל פורת, 2012).

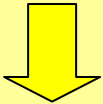
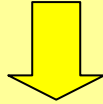
התחדשות יער פארק ברמות מנשה (צילום : יהל פורת, 2012).

חקלאות אינטנסיבית ברמות מנשה (צילום : יהל פורת, 2012).

ד.4.3. חקירת התוכנית המוצעת לשטח ומידת התאמתה כבסיס לשטח מוגן

דרישות ה-IUCN משטח מוגן תהליך החקירה	הגדרת שטח ברורה וניהול קיים לצורך שימור טבע	השטח מיועד לשימור טבע	שימור הטבע יהיה ארוך טווח	השטח יהיה מוכר ע"י החוק או אמצעים יעילים אחרים לצורך שימור טבע	אמצעי השגת שימור הטבע
הביטוי לדרישות ה-IUCN בתוכנית תהליך החקירה	תכונות השטח ע"פ התוכנית המוצעת	מטרות התוכנית	תוקף ההגנה על השטחים הפתוחים בתוכנית	הגוף המנהל את השטח וההכרה בשטח שהתוכנית תקנה	קיום ממשק אקולוגי אדפטיבי
חקירת התשתית הקיימת והמוצעת של השטח לשמר טבע: הכרות עם השטח והתוכנית המוצעת לו	שטח התוכנית הכללי הינו גדול, בעל צורה קומפקטית ובעל הגדרה גאוגרפית ברורה. יחד עם זאת, רובו המכריע של שטח התוכנית, הינו בעל ערכיות אקולוגית נמוכה יחסית, ואינו תואם עקרונית להגדרות הקטגוריות השונות של ה-IUCN להגנה על שטחים פתוחים. קיימים מספר תאי שטח קטנים יותר בתוך שטח התוכנית, בעלי ערכיות	1. הכנת תוכנית מפורטת ליערות ע"פ תמ"א 22, יצירת פארק בו נשמרת יחידת הארץ כטבעה, באופן שמתקיימות המערכות הנוכחיות של אדם, צומח וחי ומערכות חקלאיות של גידולים ומרעה בשילובם המיטבי. 2. פיתוח ומיצוי פוטנציאל הנופש והתיירות של האזור. 3. שימור, שיקום וטיפוח משאבי הטבע (מעיינות, נחלים, צומח טבעי, יער	התוכנית הקנתה תוקף תמידי להגנה על השטח. ההכרזה על השטח כמרחב ביוספרי מחזקת את ההגנה גם כן.	לצורך הכנת התוכנית וההכרזה על המרחב הבוספרי הוקם פורום "תאום ושיתוף" בראשות ראש מועצת מגידו. אולם התוכנית קובעת כי לאחר ההכרזה ע"י אונסקו, הפורום יפוזר. התוכנית היוותה תשתית לתוכנית המרחב הביוספרי של רמות מנשה, המוכר ע"י אונסקו ומדינת ישראל. יחד עם זאת, זו אינה הכרה בכלל השטח כמוגן ע"פ עקרונות ה-IUCN.	הגדרת המערכת האקולוגית: חשיבותן של המערכות האקולוגיות ושימור ערכי הטבע המקומיים מוזכרים רבות בתוכנית. אולם, למעט מיפוי שטחי בתה מסוגים שונים, לא קיימות הגדרות של המערכות האקולוגיות הקיימות. אין התייחסות לכך שלשמורת טבע נדרשת ע"פ חוק הכנת תיק ממשק המגדיר את המערכת האקולוגית בשמורה. עקרונות ממשק אקולוגי: אין התייחסות לכך שלשמורת טבע נדרשת ע"פ חוק הכנת תיק ממשק המגדיר את עקרונות הממשק האקולוגי בשמורה. לסוגי היער השונים מפורטים עקרונות

ממשק יער בלבד. עקרונות ניטור : אין התייחסות לכך שלשמורת טבע נדרשת ע"פ חוק הכנת תיק ממשק המגדיר את עקרונות הניטור האקולוגי בשמורה. לא קיימים בתוכנית עקרונות ניטור כלל.			וכו'). 4. שימור היער. 5. שימור וחיזוק החקלאות והמרעה, שימור שטחי הבור הפתוחים בתוך החקלאות.	אקולוגית גבוהה ביותר. פעולות שילוט לשמירה על השטח מותרות בתוכנית.	
צידוק גבוה : חוליה מקשרת במסדרון אקולוגי ארצי.					צידוק/צורך בהגדרת השטח כמוגן ע"י ה-IUCN
					מידת ההתאמה לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN (בהתייחס לכותרת העמודה)
נדרשת תוכנית ממשק אקולוגית, המגדירה את המינים וחברות המינים השונות המאפיינים את המערכת האקולוגית הקיימת בשטח. בנוסף, נדרשת הגדרת תוכנית ממשק אדפטיבי ארוכת טווח לצורך שמירת המגוון הביולוגי המאפיין את השטח. בנוסף, נדרשת הגדרה של תוכנית ניטור מצב המגוון הביולוגי המאפיין את השטח.	יש צורך בהרכבת גוף מנהל לשטח. בנוסף, נדרשת הכרה של המדינה בכלל השטח כמוגן, או בחלקים ממנו.		יש צורך להגדיר את מטרותם הראשית של מספר תת-שטחים קטנים יותר ובעלי רמת שימור גבוהה יותר, כשימור המגוון הביולוגי, זאת לצורך הגדרתם כשטחים מוגנים נפרדים.	יש צורך לפצל את השטח למספר תת-שטחים קטנים יותר, בעלי ערכיות אקולוגית גבוהה שהינם בעלי רמת שימור גבוהה יותר, לצורך הגדרתם כשטחים מוגנים בפני עצמם.	השלמות נדרשות לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN
שטח מוגן מקטגוריה V : נוף מוגן (Protected Landscape).					קטגורית שטח מוגן

	מתאימה ע"פ הגדרות IUCN -ה
מידת ההתאמה להכיל שטחי יער מוגנים ע"פ הגדרות ה- IUCN	מרבית שטחי הצומח (שאינו חקלאי) בתוכנית זאת, כולל שטחי הבתה והגריגה, מתאימים להגדרת ה-IUCN ליער, למעט שטחי יער נטע אדם קיים.

ד.3.4. סיכום והדגשת ממצאי חקירת התוכנית

גורמי התאמה כשטח מוגן

השטח שבתחום התוכנית הינו גדול ומכיל מספר אזורי קטנים יחסית בעלי ערכיות אקולוגית גבוהה, אשר יתכן ובנפרד הינם בעלי פוטנציאל התאמה להגדרת השטח כמוגן עקב תכונותיהם הסביבתיות (גודל, מאפיינים אקולוגיים ושימושי האדם בו). תהליך הכנת התוכנית הנידונה, כמו גם הכנת תוכנית המרחב הביוספרי והכרזתו, כללו הקמת פרום "תאום ושיתוף" אשר עשוי להוות תשתית למנהל שטח מוגן גם ע"פ הנחיות ה-IUCN.

גורמי חוסר התאמה כשטח מוגן

החסמים הבסיסיים בפני הגדרת השטח כמוגן, הם היות רובו המכריע של שטח התוכנית בעל ערכיות אקולוגית נמוכה (שטחי חקלאות אינטנסיבית ויער נטע אדם קיים המשמש קודם כל נופש). בנוסף, מטרותיהם של שטחים אלו בתוכנית מנוגדות לשימור המגוון הביולוגי (וכמובן אינן מדברות על שיקום אקולוגי של כלל השטח, אלא על אזורי נקודתיים). יחס השטחים בין המכלולים השונים, אינו עונה על "כלל ה-75%": שבעים וחמישה אחוז מהשטח המוגדר כמוגן צריך להתאים למטרות הראשית של קטגוריית שטח מוגן כלשהו של ה-IUCN, על מנת שהשטח יוכר כשטח מוגן. מטרות הראשית של תוכנית זאת הינה: "יצירת פארק בו נשמרת יחידת הארץ כטבעה, באופן שמתקיימות המערכות הנוכחיות של אדם, צומח וחי ומערכות חקלאיות של גידולים ומרעה בשילובם המיטבי". מטרה זו הינה ברוח **שטח מוגן מקטגוריה V : נוף מוגן (Protected Landscape)**, אשר מטרתו הראשית הינה: "להגן ולקיים נופים חשובים יחד עם שימור הטבע שבהם וערכים נוספים שנוצרו ע"י אינטראקציה עם אדם דרך שימוש בשיטות ממשק מסורתיות". אחוז שטחם של האזורים הבאים בתוכנית: "חקלאי – נוף כפרי פתוח" ו"אזור יער" מגיעים לכ 73% מכלל השטח. השימושים המותרים באזורים אלו אינם תואמים את ההגדרות הנ"ל (אזורי חקלאות אינטנסיביים ואזורי יער מחטני נטע אדם צפוף בתצורה חקלאית/מסחרית). שטחם של האזורים הרגישים יותר ("שמורות הטבע", "אזורי שימור קרקע, מים חי וצומח ובשילוב חקלאות", "אזורים לשימור וטיפוח" והיערות הטבעיים לשימור ב"אזור היער"), אשר השימושים המותרים בהם תואמים יותר את המטרות הנ"ל, אינו מגיע אף ל 25%. מכלל השטח. בנוסף, הגדרת שטח כמוגן אמורה לשמר או אף לשפר את מידת "הטבעיות" שלו. השימושים המותרים ע"פ התוכנית באזורים הרגישים (כגון: "אזורי שימור קרקע, מים חי וצומח וחקלאות", "אזורים לטיפוח ושימור", שטחי הבתה הרגישים ב"אזורי חקלאות-נוף כפרי פתוח" ושטחים חשופים ב"אזורי יער" מוגדר בתמ"א 22), עלולים ליצור קונפליקט עם המטרה הראשית של שמירה על המגוון הביולוגי. כמו כן, התוכנית מגדירה אזורי ייעור נוספים. יש לזכור שבכל מקרה של קונפליקט, שימור המגוון הביולוגי בשטח המוגן הינו בעדיפות ראשונה, ועל כן יש להגדיר בדיוק את היקף השטחים המדויק בהם יותרו פעולות אלו, בכפוף לתוכנית ממשק אדפטיבית. באופן כללי, השימושים המותרים במסגרת תוכנית זאת אינם משמרים ומשפרים את מידת ה"טבעיות" של השטח.

הסרת חסמים בסיסיים לצורך קידום תהליך הגנה בינ"ל על השטח

- פיצול שטח התוכנית למספר תאי שטח קטנים ושמורים יותר, לשם קידום התוכניות שלהם כשטחים פתוחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN, בהתאם ל"כלל ה-75%".
- קביעת מטרות השטחים השונים (כך ששמירת המגוון הביולוגי תהיה המטרה הראשית של השטחים).

ההשלמות המהותיות הנדרשות לצורך קידום תהליך הגנה בינ"ל על השטח

- הגדרת מנהל (Governance) השטח: כדאי לשקול את שימור הרכב "פורום התאום ושתוף" של התוכנית הנידונה והמרחב הביוספרי.
- קביעת תוכנית ממשק אדפטיבית לצורך שמירה על המגוון הביולוגי האופייני לשטח.

ניתן לשקול להתאים את הפעולות המותרות ב"אזור חקלאות-נוף כפרי פתוח" ויערות נטע אדם קיים ב"אזור היער" לרוח שמירת המגוון הביולוגי הנדרשת בהגדרות ה-IUCN, אך כאמור, זהו תהליך בעל ישימות נמוכה מכיוון שלמעשה הינו מנוגד למהות ולמטרות שטחים אלו.

קטגוריית שטח מוגן רלוונטית

במידה וההשלמות הנדרשות יעשו, השטחים שיוגדרו מחדש יתאימו לשמש כשטח מוגן מקטגוריה V : נוף מוגן (Protected Landscape), מכיוון שמטרתה הראשית של תוכנית זאת הינה ברוח מטרתו הראשית של שטח מוגן זה, כנאמר קודם לכן.

התאמה להגדרת שטח יער מוגן

מרבית שטחי הצומח (שאינו חקלאי) בתוכנית זאת, כולל שטחי הבתה והשיחיה, מתאימים להגדרת ה-IUCN ליער. במידה ויעשו ההשלמות לצורך הגדרת השטח כמוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN, ניתן יהיה להגדירם כשטח יער מוגן, למעט שטחי היער המוגדרים כנטע אדם קיים.

ישימות כללית

מרבית שטחה של תוכנית פארק יערות מנשה אינו תואם כרגע את הגדרות ה-IUCN לשטחים מוגנים, וזאת למרות שהאזור הוגדר כמרחב ביוספרי ע"י UNSECO. הגדרת UNSECO למרחבים ביוספריים (Man And the Biosphere) הינה: אתרים בהם מתקיים שימור משולב יחד עם שימוש מקיים ע"י האדם. מרחבים אלו מורכבים כך שהם מקדמים שימוש מקיים ע"י האדם סביב ליבת שטח קרקעי/מימי שמורה באופן משמעותי ובד"כ מורכבים מ: (a) ליבה שמורה משמעותית (בד"כ שטחים מוגנים ע"פ ה-IUCN מקטגוריות I-IV), (b) אזור חיץ אשר עשוי להיות שטח מוגן ע"פ ה-IUCN (מקטגוריות V-VI), או שאינו מוגן, ו (c) אזור מעבר שאינו מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN. הגדרות ה-IUCN לשטחים מוגנים, קובעות ששימור המגוון הביולוגי הינו מטרת השטח הראשית, בדגש על כך ששטח בסדר גודל של לפחות 75% מהשטח המוגן צריך להתאים למטרה הראשית של הקטגוריה המדויקת של השטח המוגן. כאמור, אין זה המצב בפארק רמות מנשה: המטרות והתכליות המותרות ברוב שטח הפארק, אינן ברוח זאת, וכל שינוי שכזה הינו בעל ישימות נמוכה בטווח הקרוב. לחילופין, בישימות גבוהה יותר, ניתן לקדם הגדרת שטחים מוגנים ע"פ ה-IUCN, על בסיס מספר תת-אזורים קטנים ושמורים יותר בשטח התוכנית (אשר לא מבוססים על שטחי יער נטע אדם וחקלאות נרחבים). אולם, שטחים אלו, לא יהיו בהכרח בניהול בלעדי של קק"ל (לדוגמה: המכלולים השמורים של אגני הניקוז של נחל מנשה ודליה ממערב לכביש צ.אליקים-גלעד, המכלולים השמורים של אגן הניקוז של נחל תנינים משני עברי הכביש והמכלול השמור של עמק השלום). בהקשר זה, ראה דוגמה מהירה היורה בשוויץ (ראה נספח ב').

ה. דיון בממצאי תהליך החקירה

במסגרת שלב זה של העבודה נבדקה מידת התאמן של שלוש תוכניות יער מפורטות, לשמש כבסיס להגדרת השטח המוצע בהן כמוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN. תוכנית אחת (פארק מערות עדולם), נמצאה כבעלת ישימות גבוהה לשמש כבסיס להגדרת שטח כמוגן, ובתוכו מוכלים גם שטחי יער מוגנים פוטנציאליים, בכפוף להשלמות נדרשות. שתי תוכניות נמצאו כבעלות ישימות נמוכה יותר לשמש, כמות שהן, כבסיס להגדרת שטחים מוגנים. שלבי תהליך הבדיקה המומלצים וממצאיהם לגבי התוכניות הנבדקות, יפורטו כאן.

ה.1. שלב א': הצורך בהגדרת השטח כמוגן

לקראת תהליך בדיקת התאמתו של שטח המופיע בתוכנית יער מפורטת, לשמש כשטח מוגן, מומלץ קודם כל לבדוק את ממליצה לקדם הגנה על שטחים IUCN הצידיק והרצון להגדירו ככזה. גישת המערכות האקולוגיות הנידונה במדריך של ה-ע"פ תפקודם האקולוגי במרחב, כחלק מרשת גדולה של שטחים מוגנים. כך למשל, שטחים שהוכנו להם תוכניות יער מפורטות וממוקמים במפת המסדרונות האקולוגיים הארצית, הינם, ככל הנראה, בעלי צורך גבוהה לשמש כשטחים מוגנים (תפקוד כמסדרון אקולוגי). כך גם לגבי שטחי יער שעשויים לשמש כחוליות מקשרות בין שמורות טבע או כל שטח מוגן אחר, או אזורי חיץ סביב להם (גם אם לא ממוקמים במפת המסדרונות הארצית). בנוסף, שטחי צומח עם ערכיות אקולוגית גבוהה תומכים במגוון ביולוגי גבוהה ועל כן קיים צורך גבוהה בהגדרתם כשטחים מוגנים, בכל מקרה. שטחי קק"ל אשר התוכניות המפורטות שלהם כוללות שטחי יער משמעותיים שאינם יער נטע אדם קיים או מוצע (ע"פ תמ"א 22), עשויים להיחשב בהתאם לכך ובאופן שמונתה חקירה, כבעלי ערכיות אקולוגיות גבוהה וערכי טבע ייחודיים בעלי צידוק גבוהה להגנה.

ממצאי שלב זה של החקירה מלמדים שלגבי רבים מהשטחים להם הוכנה תוכנית יער מפורטת ע"י קק"ל, קיים צידוק גבוהה לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN.

ה.2. שלב ב': מידת ההתאמה הבסיסית של השטח והתוכנית המוצעת לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN

1. בדיקת תכונותיו הפיזיות של שטח התוכנית – האם יש על מה לשמור?

שטחים המשמשים כשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN, חייבים לכוון לתמיכה (בהווה ובעתיד) במגוון הביולוגי האופייני להם, ע"י גודל שטחם, צורתם ובריאות המערכת האקולוגית הקיימת בהם (במידה והמערכת האקולוגית הקיימת נמצאת במצב ירוד ותוכנית היער תיעד להם מטרה ראשית ופעולות ממשק עיקריות המכוונות לפעולות שיקום אקולוגי, יתכן וניתן יהיה להגדיר את השטח כמוגן גם כן). בשתי תוכניות יער שנבדקו (יער יהל ופארק מערות עדולם), תואמות התכונות הפיזיות הקיימות והמוצעות של השטח את העקרונות העומדים בבסיס הגדרתם של שטחים מוגנים ע"פ ה-IUCN, במידה גבוהה. התכונות הפיזיות של מרבית השטח המוצע בתוכנית פארק רמות מנשה תואמות במידה נמוכה את העקרונות האלו. תוכנית שהשטח המוצע בה נמצא כבעל התאמה נמוכה להגדרות ה-IUCN כבר בשלב זה, תצריך הגדרה בסיסית מחודשת של תכונות השטח (חסם בסיסי, נדרשת חלוקה לתאי שטח בעלי גבולות שונים מהתוכנית המקורית, למשל) לצורך הגדרת השטח כמוגן.

2. בדיקת מטרותיו של השטח המוצע בתוכנית – האם ובאיזו מידה יש נכונות לשמור:

אזורים המוגדרים בתוכנית היער המפורטת, כך שמטרתו הראשית של רוב שטחם מכוונת/תואמת במידה רבה/הינה ברוח מטרת שימור המגוון הביולוגי, תואמים את עקרונות השטחים המוגנים ע"פ ה-IUCN. בשתי תוכניות יער שנבדקו (יער יהל

ופארק מערות עדולם), תואמות המטרות הראשיות של מרבית השטח המוצע בתוכנית למטרת שימור המגוון הביולוגי במידה רבה (למרות שאינן מוגדרות כך במדויק). מטרות מרבית השטח בתוכנית פארק רמות מנשה אינן תואמות (התאמה נמוכה) למטרת שימור המגוון הביולוגי. שטח שמטרותיו תואמות במידה נמוכה את הגדרות ה-IUCN כבר בשלב זה (חסם בסיסי), מצריך הגדרת מטרות מחודשת לצורך הגדרתו כמוגן.

3. בדיקת תוקף ההגנה שהתוכנית מקנה לשטח – האם ניתן לשמור לאורך זמן?

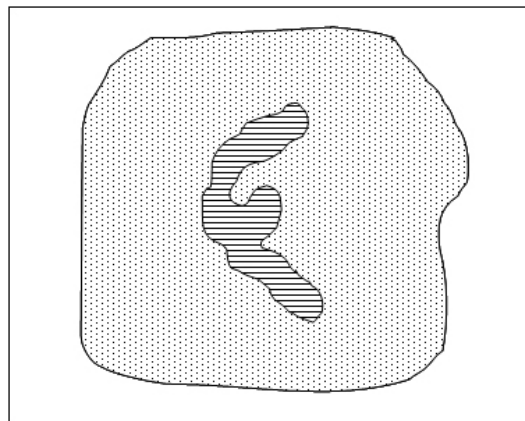
שטחים שתוכנית היער מפורטת מספקת להם תוקף הגנה תמידי, הינם בעלי התאמה רבה לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN. תוכניות פארק מערות עדולם ופארק רמות מנשה מקנות לשטחיהן תוקף הגנה תמידי במידה רבה. לעומת זאת, תוכנית יער השיטים יהל, אינה מקנה לכלל שטח התוכנית תוקף הגנה תמידי, מכיוון שמרבית השטח שבה מוגדר כ"שטחים פתוחים". ע"פ הגדרתם, שטחים אלו עשויים לכלול בעתיד יעודי שטח שאינם עולים בקנה אחד עם עקרונות ה-IUCN להגנה על שטחים פתוחים (מחצבות, חקלאות וכו'). במידה וסעיף זה נמצא בהתאמה נמוכה להגדרות ה-IUCN, יש לשוב ולחזק את תוקף ההגנה בתוכנית השטח המוגן שתוכן, או לחילופין, לקבוע תאי שטח קטנים יותר בתוך שטח התוכנית, בהם יחול תוקף הגנה תמידי.

למעשה, בעת בדיקתו של השלב הראשון, ניתן להתרשם מהדגם המרחבי-שימורי המוצע ע"י התוכנית, ולקבוע את מידת ההתאמה הבסיסית של השטח לצורך הגדרתו כשטח פתוח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN (בכפוף להשלמות). הדגמים שזוהו ע"י בדיקת שלושת התוכניות מפורטים כאן:

הדגמים המרחביים-שימוריים שזוהו במהלך החקירה:

מקרא	מקרא
שטח צומח מוגן עם ערכיות אקולוגית גבוהה	
שטח צומח מוגן עם ערכיות אקולוגית נמוכה	
שטח צומח שאינו מוגן עם ערכיות אקולוגית גבוהה	
שטח צומח מוגן עם ערכיות אקולוגית נמוכה	

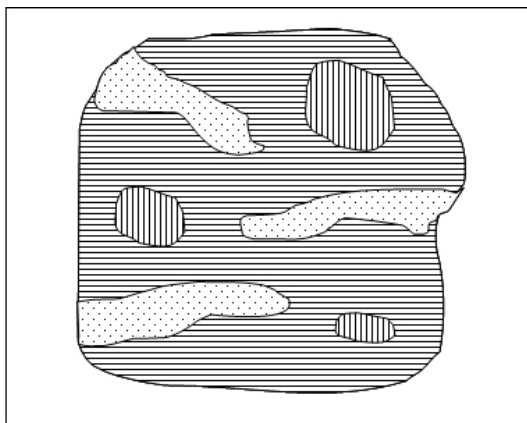
מקרא

דגם א'

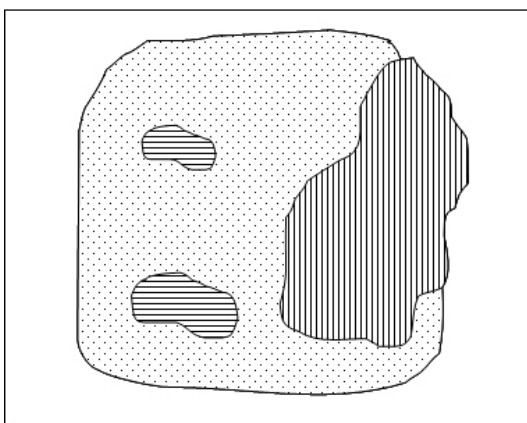
דגם א' (כדוגמת יער שיטים יהל): התוכנית מורכבת משטחי צומח טבעיים שונים, כולם בעלי ערכיות אקולוגית גבוהה, בעלי התאמה גבוהה לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN (בגבולות התוכנית המקוריים). אולם, מכיוון שאחוז קטן בלבד משטחים אלו מוגן ע"י תוקף תמידי בתוכנית היער המפורטת, יש למצוא דרך לחזק את תוקף ההגנה על שאר שטחי הצומח הלא מוגנים על מנת לקדם את השטח כמוגן ע"פ ה-IUCN. במידה והדבר לא אפשרי לגבי כלל השטח בתוכנית היער המפורטת, ובמידה והמערכת האקולוגית בשטחים קטנים אלו הינה בת-קיימא, ניתן לקדם הגדרה של חלק מהשטח כמוגן. תוכניות בעלות דגם מרחבי-שימורי מסוג זה הינן בעלות רמת התאמה בסיסית נמוכה לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN.

דגם ב'

דגם ב' (כדוגמת פארק מערות עדולם): התוכנית מורכבת משטחי צומח שונים, כולם מוגנים, רובם המכריע טבעי ובעל ערכיות אקולוגית גבוהה, מיעוטם חקלאי או נטע אדם בעל ערכיות אקולוגית נמוכה. תוכניות בעלות דגם מרחבי-שימורי מסוג זה הינן בעלות רמת ההתאמה הגבוהה ביותר לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN. זאת בכפוף להשלמות נדרשות.

דגם ג'

דגם ג' (כדוגמת פארק רמות מנשה): התוכנית מורכבת משטחי צומח שונים, כולם מוגנים, רובם המכריע חקלאי או נטע אדם בעל ערכיות אקולוגית נמוכה, מיעוטם טבעי בעל ערכיות אקולוגית גבוהה. בעקבות יחס שטחים זה (ראה "כלל ה-75%"), לא ניתן להגדיר את השטח בגבולות התוכנית המקוריים כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN, כמות שהוא. יש לשוב ולחלק את השטח המוגדר בתוכנית היער המפורטת לשטחים קטנים מוגנים, בעלי ערכיות אקולוגית גבוהה, לשם הגדרתם

כשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN. תוכניות בעלות דגם מרחבי-שימורי מסוג זה הינן בעלות רמת התאמה בסיסית נמוכה לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN.

ממצאי שלב זה של החקירה מלמדים שחלק מתוכניות היער המפורטות שהוכנו לשטחי קק"ל הינן בעלות מידת התאמה בסיסית גבוהה לשמש כשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN, כלומר מתאימות כבסיס לתוכנית ייעודית לשטח המוגן. לאחר הגדרת הצורך בהכרה כשטח המוגן, ניתן לזהות באופן מהיר את מידת ההתאמה הבסיסית ע"פ הדגם המרחבי-שימורי של התוכנית.

ה.3. שלב ג': מידת ההתאמה המשנית של השטח והתוכנית המוצעת לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN

1. בדיקת ההכרה בשטח והמנהל של השטח שהתוכנית תספק – מי ישמור ותחת איזו סמכות?

הגדרת שטח כמוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN מחייבת הכרה בשטח כמוגן ע"י גוף שלטוני כלשהו. בנוסף, דורש ה-IUCN הגדרת גוף מנהל ייעודי לשטח המוגן. במידה ונמצא כי לשטחים מסוימים קיימת מידת התאמה בסיסית לשמש כשטח מוגן, יש להכין להם תוכנית ייעודית להגדרה כשטחים מוגנים. תוכנית זאת צריכה לכלול הגדרת גוף מנהל וצריכה להיות מאושרת ע"י ועדת תכנון כלשהי, כלומר חייבת לקבל מימד סטטוטורי במדינת ישראל.

2. בדיקת התייחסות לממשק אקולוגי אדפטיבי של השטח המוצע בתוכנית – כיצד ישמרו?

הגדרת שטח כמוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN מחייבת ניהול אקולוגי אדפטיבי של השטח על בסיס תוכנית ממשק אדפטיבית. תוכנית לשטחים מוגנים שיקודמו, צריכות לכלול תוכנית ממשק אקולוגי אדפטיבי (הגדרת המערכת האקולוגית, ממשק וניטור) כנספח מחייב.

כצפוי, ממצאי שלב זה של החקירה מלמדים שלגבי כל תוכניות היער המפורטות שהוכנו לשטחי קק"ל, יש צורך בהשלמות הכוללות: הגדרת גוף מנהל לשטח המוגן, הכרה סטטוטורית בתוכנית השטח המוגן והכנה ויישום של תוכנית ממשק אקולוגי אדפטיבית.

ה.4. שלב ד': קביעת קטגוריית השטח המוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN

ממצאי החקירה מלמדים שתוכניות היער המפורטות שהוכנו לשטחים המנוהלים ע"י קק"ל, עשויות להוות תשתית מתאימה למגוון קטגוריות הגנה שונות של שטחים מוגנים ע"פ ה-IUCN. הקטגוריה הספציפית עשויה להיקבע ע"פ תכונות השטח ועקרונות תוכנית היער המפורטת שהוכנה לו. אולם, כפי שנאמר בשלב א' של פרק זה, מומלץ לאתר קודם לכן את שטחי קק"ל שיש צורך אקולוגי מרחבי להגדירם כשמורים, וע"פ תפקודם האקולוגי-מרחבי להגדיר את מטרותיהם, כלומר את קטגוריית ההגנה עליהם.

ה.5. שלב ה': מידת התאמת שטחי הצומח בתוכנית היער המפורטת לשמש כשטח יער מוגן ע"פ הגדרות ה- IUCN

ממצאי החקירה מלמדים שחלק ניכר משטחי הצומח המנוהלים ע"י קק"ל ונכללים בתוכניות יער מפורטות, עשויים להתאים להגדרות ה- IUCN כשטחי יער מוגנים, ולהירשם ככאלו. כל זאת, בכפוף לכך שבשטחים אלה יושלמו התנאים הנדרשים להגדרתם כמוגנים ע"פ ה- IUCN. שטחי היער הטבעי לשימור בתוכניות יער השיטים יהל ופארק מערות עדולם, נמצאו, ככל הנראה, כקטנים מדי על מנת להיות מוגדרים כשטח מוגן בפני עצמם. יתכן וכתמי יער טבעי לשימור גדולים יותר באזורי ארץ אחרים יכולים להיחשב כשטחים מוגנים בפני עצמם, ללא תלות בתוכנית על פני שטח גדול יותר. שטחי יער נטע אדם קיים אשר מיועדים מנוהלים קודם כל לטובת נופש ותיירות אינם תואמים את הגדרות ה- IUCN לשטח יער מוגן, וכמובן שגם שטחי חקלאות אינטנסיבית (מטרות שטחים אלו נמצאות בניגוד למטרות שטחי היער המוגנים של ה- IUCN). אולם, חשוב לציין ששטחי יער נטע אדם קיים, שמתקיים בהם מגוון ביולוגי או קיים פוטנציאל לשיקומו (כולל למשל שטחי יער מחטני כיום), שיועדו לשימור מגוון ביולוגי וינהלו כך (תלוי תוכנית ממשק אקולוגי וביצועה) עשויים להיחשב כשטחים מוגנים גם כן. שטחי צומח שהגדרת תצורתם הצמחית שונה מהגדרת היער הכללית של ה- IUCN, אינם יכולים להיחשב כשטחי יער מוגנים גם כן, גם במידה והם חלק משטח מוגן.

יער מעורב מגוון של מחטניים ורחבי עלים בהר כרמילה, יער הקדושים, הרי ירושלים. תצורת צומח זו תומכת במגוון מינים גבוה ובמערכת אקולוגית עשירה ומגוונת (צילום: יהל פורת, 2012).

ו. מסקנות

1. נמצא שלגבי רבים מהשטחים להם הוכנה תוכנית יער מפורטת ע"י קק"ל, קיים צידוק גבוהה לשמש כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN, בזכות תכונותיהם ותפקודם האקולוגי המרחבי.
2. נמצא שחלק מתוכניות היער המפורטות שהוכנו לשטחי קק"ל הינן בעלות מידת התאמה בסיסית גבוהה לשמש כשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN. כלומר, תוכניות אלו מתאימות כבסיס לתוכנית ייעודית לצורך הגדרת השטח כמגן ע"פ הגדרות ה-IUCN. התוכנית הייעודית תהיה בעלת מעמד סטטוטורי, תתבסס על הגדרות תוכנית היער המפורטת (הגדרת שטח גיאוגרפי, מטרות ותוקף) ותכלול השלמות כמפורט מטה. לתהליך זה, רמת ישימות גבוהה.
3. נמצא שחלק מתוכניות היער המפורטות שהוכנו לשטחי קק"ל הינן בעלות מידת התאמה בסיסית נמוכה לשמש כשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN. כלומר, תוכניות אלו אינן מתאימות כמות שהן כבסיס לתוכנית ייעודית לצורך הגדרת השטח כמגן ע"פ הגדרות ה-IUCN. במידה ויהיה צידוק ורצון גבוה לקדם שטח שלו הוכנה תוכנית יער מפורטת שכזו, כשטח מוגן, התוכנית תהווה שינוי משמעותי לתוכנית היער המפורטת. תוכנית זו תחייב שינוי משמעותי בהגדרות התכנוניות של ייעודי השטח הקיימים בתוכנית היער המפורטת, או שינוי מהותי בפריסת ייעודי השטח ו/או גבולות התוכנית. בנוסף, על התוכנית לכלול השלמות כמפורט מטה. לתהליך זה, רמת ישימות נמוכה יותר, אך במידת הצורך, הוא בהחלט אפשרי.
4. נמצא שמידת ההתאמה המשנית של כל תוכניות היער המפורטות שנחקרו, הינה נמוכה. בכל התוכניות הייעודיות שיוכנו לשטחים המוגנים יהיה צורך בהשלמות הכוללות: הגדרת גוף מנהל לשטח המוגן, הכרה סטטוטורית בתוכנית השטח המוגן והכנת תוכנית ממשק אקולוגית אדפטיבית. לתהליך זה, רמת ישימות גבוהה.
5. נמצא שתוכניות היער המפורטות שהוכנו לשטחים המנוהלים ע"י קק"ל, עשויות להוות תשתית מתאימה למגוון קטגוריות הגנה שונות של שטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN. זהו ממצא חשוב, מכיוון שה-IUCN מכון למשרעת רחבה של מטרות וממשק ניהולי לשטחים המוגנים, מכיוון שמשרעת זו תורמת להגנה על שטח נרחב יותר ועל מגוון ביולוגי רב יותר בסופו של דבר. באופן עקרוני, נמצא שישנם שטחי קק"ל שעשויים להיות מוגדרים אף כאזור לשימור מינים ובתי גידול ייחודיים והמשמעות היא שעל מנת לממש את מלוא פוטנציאל הגדרת השטחים המוגנים שבניהול קק"ל, על קק"ל להגדיר את שימור המגוון הביולוגי כמטרה ראשית לכל שטחי היער שאינם מוגדרים בראש ובראשונה למטרות אחרות (נופש ותיירות, אזורי חיץ מאש לדוגמה).
6. על קק"ל לפתח ידע אקולוגי שיאפשר כתיבה ויישום של תוכניות ממשק אקולוגי אדפטיבי, כחלק מהממשק היערכי החדש שמפותח בימים אלו.
7. נמצא שחלק ניכר משטחי הצומח המנוהלים ע"י קק"ל ונכללים בתוכניות יער מפורטות, עשויים להתאים להגדרות ה-IUCN כשטחי יער מוגנים, ואכן להירשם ככאלו.

ז. המלצות להמשך

1. מומלץ לקדם מחקר הבודק את תכונותיהם ותפקודם האקולוגי מרחבי של שטחי קק"ל בפריסה ארצית (שטחים שהוכנה להם תוכנית יער מפורטת וגם כאלו שעדיין לא), על מנת לדרג את סדר העדיפויות בקידום מעמדם כשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN. מומלץ לקדם תחילה את הגנתם של שטחים בהם קיימים ערכי טבע ייחודיים ו/או שהינם בעלי תפקוד מרחבי חשוב בשמירת טבע (חוליה במסדרון אקולוגי ארצי, אבן קפיצה בין שמורות טבע, ליבה שמורה, אזור חיץ סביב לשמורות טבע וכו').
2. מומלץ לקדם תחילה תוכניות לשטחים מוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN, עבור שטחים שנמצאו בעלי צידוק גבוהה (בהתאם להמלצה א') ושקיימות עבורן תוכניות מפורטות בעלות מידת התאמה בסיסית גבוהה לשמש כשטח מוגן.
3. מומלץ שקטגורית ההגנה על השטח תקבע ע"פ התכונות והתפקוד האקולוגי-מרחבי של השטח (בהתאם להמלצה א'), ומכאן יגזרו גם מטרות היער.
4. הגדרת שטחי יער כמוגנים ע"פ הגדרות ה-IUCN, תתרום רבות לשמירת המגוון הביולוגי בארץ. מומלץ לקדם כמה שיותר שטחי קק"ל כמוגנים, גם שטחי יער קטנים, אשר יתכן ובזכות עצמם לא יוכרו כמוגנים, אך יחד עם שמורות טבע סמוכות להן (למשל, כמו במקרה תוכנית יער כפירה ותוכניות יער מפורטות רבות נוספות, בהן הועברו שטחי קק"ל מתמ"א 22 לניהול רט"ג והוגדרו כשמורות טבע) עשויים להיות מוכרים כשטח גדול יותר ומוגן.
5. מומלץ לשלב את רט"ג באיתור המרחבי של שטחים מוגנים ובתהליך התכנון והגדרת השטח.
6. מומלץ לקדם בדיקה המשכית של תהליך ההכרה בפארק מערות עדולם כשטח מוגן נרחב ורציף יחסית.
7. מומלץ לקדם בדיקה המשכית של תהליך ההכרה במקבצי עצי השיטה ביער השיטים יהל, כשטחים מוגנים קטנים יחסית.
8. מומלץ לבדוק את מידת התאמתה של ההגנה החוקית הניתנת ע"י פקודת היערות, להגנה הנדרשת עבור שטחים מוגנים ע"פ ה-IUCN.
9. מומלץ לקדם תוכניות מפורטות, הנמצאות בימים אלו בהכנה וכוללות שטחי יער טבעי לשימור נרחבים יחסית (כדוגמת יער שומרה בצפון), כשטחים מוגנים, תוך תהליך הכנתם. כמו כן, מומלץ לקדם תוכנית יער מפורטת שמכוונת מלכתחילה להגדרה עתידית של השטח כמוגן, עבור שטחי קק"ל שנמצאו כבעלי צידוק גבוה להכרה כשטח מוגן ע"פ הגדרות ה-IUCN, ואשר לא הוכנה להם תוכנית יער מפורטת עדיין. כלומר, תכונות השטח הנכלל בתוכנית, מטרות התוכנית, התוקף, המנהל שיוגדר בה ותוכנית הממשק האדפטיבי שתופיע בה – יהיו מכוונים, מעבר למטרות יער וממשק יערני בהתאם לרוח קק"ל החדשה, גם להגדרות ה-IUCN.

IUCN Category V Forest Protected Area: native woodland in Snowdonia National Park, Wales, UK

Location and importance: Snowdonia National Park was established in 1951 and covers 214,200ha of mainly mountainous upland areas, plus coast and valleys. The area is almost entirely a cultural landscape and human influence stretches back over thousands of years. The park contains many towns and villages (although a large slate mining area is excised) and most of the land is used for sheep farming or commercial forestry. There is a defunct nuclear power station. Tourism is increasingly important and there are thousands of miles of public footpaths along with internationally recognised mountain bike trails. As the farming industry declines, there is some natural regeneration of woodland and also the beginnings of restoration projects.

In situ management: The Snowdonia National Park Authority has overall control of planning and housing and related developments are strictly controlled. However, because most of the land is in private ownership, the Authority has limited influence over farming and forestry activity (though that is changing as grant schemes are introduced to encourage environmentally sensitive land management). During the lifetime of the protected area, many parts have undergone pasture improvement and, in the past, replacement of native woodland with plantations. Remaining native woodland (much of which was replanted in the 18th and 19th centuries) is now protected from felling or replacement, although much remains subject to grazing by sheep, which can prevent natural regeneration. Several non-governmental organisations are involved in purchase and encouraging improved management of native woodland.

An area of ancient woodland in the Snowdonia National Park in Wales: some woodland is fully protected in nature reserves, while other areas are protected from felling and replacement but open to disturbance, for example through sheep grazing.

© Nigel Dudley

Reasons for classification as a Forest Protected Area in IUCN category V:

Although much of the native oak and birch woodland has been planted or regenerated naturally following clearance, today it contains some of the richest woodland biodiversity in the UK, being particularly rich in Atlantic bryophyte and lichen communities (partly because of a relatively pure atmosphere). Most of the remaining native woodland is protected from felling or conversion and should therefore be classified as Forest Protected Areas. Some will already be classified separately under different IUCN categories (for example the strict nature reserves within the national park) so that for statistical purposes the Category V Forest Protected Areas would be *native woodland areas within the national park that are not already listed in stricter categories*.

(Dudley N. and Phillips A, 2006, Forests and Protected Areas Guidance on the use of the IUCN protected areas management categories, WCPA, IUCN)

Multiple-purpose forest: the Jura Mountains, Switzerland

Location and background: The Jura Mountains are a relatively low range that stretches from France through Switzerland on the opposite side of Lac Lemman from the Alps. In the past, virtually the whole area was cleared for agriculture, particularly the summer grazing of cattle. While this continues, there was a conscious decision at the beginning of the 20th century to reforest much of the area, in part because of timber shortages and partly because of a decline in farming income. Today the area is a mixture of mature spruce and pine forest and summer meadows. Its proximity to Geneva and Lausanne means that the area is very heavily used throughout the year for walking, mountain biking and downhill and cross-country skiing. Its base rock of limestone means that the area is exceptionally rich in flowers and is also home to many animal species including the lynx.

Management: Part of the Swiss area of these mountains is in a landscape reserve – the Parc Jurassien Vaudois (Category V) and smaller areas are strict nature reserves or are protected from hunting. Most of the Jura is managed for either agriculture or forestry – with most timber products being used in the locality, including for firewood. Recent changes in Swiss forestry law mean that there is little clear-cutting (by law none at all) and trees are removed selectively, trimmed on site and processed in a number of small sawmills in the lower areas. Brash is either left or stacked and burnt.

The Jura is a classic multiple-purpose forest, reflecting the needs of many different stakeholders, from traditional farming communities to urban populations wanting an area for recreation.

© Nigel Dudley

Why the forest is not a Forest Protected Area:

Apart from the relatively small areas in recognised protected areas, most of the forest is managed commercially, albeit in a sympathetic manner. The area is therefore not managed primarily for biodiversity, but for multiple purposes including timber, agriculture, tourism and recreation, and with no special policy for biodiversity conservation. The government recognises these different roles by defining small areas within the Jura as protected areas and recognising the rest as part of the managed forest estate.

(Dudley N. and Phillips A, 2006, Forests and Protected Areas Guidance on the use of the IUCN protected areas management categories, WCPA, IUCN)

1. בן דוד פרג, ל. (2011). בחינת התאמת מדגם הגדרות תכנוניות לשטחים פתוחים מוגנים בישראל, להגדרת ולקטגוריות IUCN לשטחים מוגנים בינלאומיים. מכון דש"א.

1. Dudley N. (editor), 2008, Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, WCPA, IUCN.
2. Dudley N. and Phillips A, 2006, Forests and Protected Areas Guidance on the use of the IUCN protected areas management categories, WCPA, IUCN.

